

Odnos privrženosti ocu, samopoštovanja, strategija zadržavanja partnera i ljubomore u romantičnim vezama

Degiuli, Paulina

Master's thesis / Diplomski rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Croatian Studies / Sveučilište u Zagrebu, Fakultet hrvatskih studija**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:111:783136>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-05**

Repository / Repozitorij:

[Repository of University of Zagreb, Centre for Croatian Studies](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FAKULTET HRVATSKIH STUDIJA

Paulina Degiuli

**ODNOS PRIVRŽENOSTI OCU,
SAMOPOŠTOVANJA, LJUBOMORE I
STRATEGIJA ZADRŽAVANJA PARTNERA
U ROMANTIČNIM VEZAMA**

DIPLOMSKI RAD

Zagreb, 2021.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FAKULTET HRVATSKIH STUDIJA
ODSJEK ZA PSIHOLOGIJU

PAULINA DEGIULI

**ODNOS PRIVRŽENOSTI OCU,
SAMOPOŠTOVANJA, LJUBOMORE I
STRATEGIJA ZADRŽAVANJA PARTNERA
U ROMANTIČNIM VEZAMA**

DIPLOMSKI RAD

Mentor: doc.dr.sc. Dario Vučenović

Zagreb, 2021.

Sažetak

Odnos privrženosti ocu, samopoštovanja, ljubomore i strategija zadržavanja partnera u romantičnim vezama

Cilj ovog istraživanja bio je ispitati odnos privrženosti ocu, samopoštovanja, ljubomore i strategija zadržavanja partnera u romantičnim vezama. U istraživanju je sudjelovalo 855 žena u dobi od 16 do 40 godina starosti koje su u trenutku istraživanja bile u heteroseksualnoj vezi te koje poznaju svoga oca ili nekoga tko im predstavlja očinsku figuru. Istraživanje je provedeno *online* te su sudionice ispunile *Inventar privrženosti roditeljima i vršnjacima-Subskalu privrženosti ocu*, *Revidiranu skalu samoprihvatanja i samokompetentnosti*, *Multidimenzionalnu skalu ljubomore* te *Upitnik zadržavanja partnera (ženska verzija-heteroseksualna veza)*.

Rezultati ukazuju na stabilnost privrženosti ocu tijekom života te na povećanje razine samopoštovanja na prijelazu iz adolescencije u mlađu odraslu dob. S porastom dobi dolazi do pada razine emocionalne i kognitivne ljubomore te većine strategija zadržavanja partnera. Utvrđeno je kako su strategije intraseksualnih i interseksualnih manipulacija najizraženije kod srednjih raspona dužine trajanja veze, a slabije izražene na početku veze i u dugotrajnim vezama. Dobivene su negativne korelacije između kvalitete privrženosti ocu i samopoštovanja te između privrženosti i ljubomore i privrženosti s pojedinim strategijama zadržavanja partnera. Također, oba aspekta samopoštovanja negativno koreliraju sa sve tri dimenzije ljubomore i većinom strategija zadržavanja partnera. Konačno, dobivene su pozitivne korelacije između sve tri dimenzije ljubomore i svih strategija zadržavanja partnera. Na kraju je provedeno ispitivanje moderacije regresijskom analizom. Rezultati sugeriraju kako je u dvije najstarije dobne skupine odnos privrženosti ocu i bihevioralne ljubomore negativan, dok u ostalim dobnim skupinama povezanosti te dvije varijable nema.

Ključne riječi: privrženost ocu, samopoštovanje, ljubomora, zadržavanje partnera

Abstract

The relationship between attachment to the father, self-esteem, jealousy, and mate retention strategies in romantic relationships

The aim of this study was to investigate the relationship between attachment to the father, self-esteem, jealousy, and mate retention strategies in romantic relationships. The research involved 855 women aged 16 to 40, who were in a heterosexual relationship at the time, and who stated that they knew their father or someone who represented their father figure. The study was conducted online, and the participants completed the *Inventory of Parent and Peer Attachment*, *Self-liking/ self-competence Scale - Revised Version*, *Multidimensional jealousy scale* and *Mate Retention Inventory (female version – heterosexual relationship)*.

The results indicate the stability of attachment to the father throughout life and an increase in the level of self-esteem at the transition from adolescence to young adulthood. With growing older, the level of emotional and cognitive jealousy and most mate retention strategies decline. It was found that the strategies of intrasexual and intersexual manipulations were most pronounced in medium-term relationships, and less pronounced at the beginning of a relationship and in long-term relationships. Negative correlations were observed between the quality of attachment to the father and self-esteem, between attachment and jealousy, and between attachment and some of the mate retention strategies. In addition, both aspects of self-esteem negatively correlate with all three dimensions of jealousy and with most of the mate retention strategies. Ultimately, positive correlations were found between all three dimensions of jealousy and all mate retention strategies. Finally, a moderation examination was carried out by regression analysis. The results suggest that in the two oldest age groups, the relationship between father attachment and behavioural jealousy is negative, while in the other age groups, there is no connection between the two variables.

Keywords: attachment to the father, self-esteem, jealousy, mate retention

Sadržaj

1. Uvod.....	1
1.1. Privrženost.....	1
1.1.1. Razvoj teorije privrženosti	1
1.1.2. Privrženost u adolescenciji i odrasloj dobi.....	3
1.1.3. Privrženost ocu	6
1.2. Samopoštovanje	7
1.2.1. Samopoštovanje u adolescenciji i mlađoj odrasloj dobi.....	7
1.2.2. Samopoštovanje i privrženost ocu.....	9
1.3. Ljubomora	11
1.3.1. Evolucijsko objašnjenje ljubomore i njezine sastavnice	11
1.3.2. Ljubomora i privrženost ocu.....	13
1.3.3. Ljubomora i samopoštovanje.....	14
1.4. Strategije zadržavanja partnera	15
1.4.1. Strategije zadržavanja partnera, privrženost, samopoštovanje i ljubomora.....	16
2. Cilj i problemi	17
2.1. Polazište i ciljevi istraživanja.....	17
2.2. Problemi istraživanja.....	18
3. Metoda	19
3.1. Sudionici.....	19
3.2. Instrumenti	19
3.2.1. Upitnik sociodemografskih karakteristika	19
3.2.2. Inventar privrženosti roditeljima i vršnjacima.....	20
3.2.3. Revidirana skala samoprihvatanja i samokompetentnosti.....	21
3.2.3. Multidimenzionalna skala ljubomore	21
3.2.4. Upitnik zadržavanja partnera.....	22
3.3. Postupak	23
4. Rezultati	24

4.1. Deskriptivna statistika	24
4.1.1. <i>Uzorak</i>	24
4.1.2. <i>Instrumenti</i>	24
4.2. Dobne razlike	26
4.2.1. <i>Privrženost ocu</i>	26
4.2.2. <i>Samopoštovanje</i>	26
4.2.3. <i>Zadržavanje partnera</i>	28
4.2.4. <i>Ljubomora</i>	34
4.3. Razlike u korištenju strategija zadržavanja partnera	35
4.3.1. <i>Trajanje veze</i>	35
4.3.2. <i>Posvećenost vezi</i>	38
4.3.3. <i>Život s partnerom</i>	38
4.4. Korelacije	38
4.4.1. <i>Privrženost ocu</i>	38
4.4.2. <i>Samopoštovanje</i>	39
4.4.3. <i>Zadržavanje partnera</i>	40
4.4.4. <i>Ljubomora</i>	41
4.5. Moderacijski učinak dobi	42
5. Rasprava.....	44
5.1. Dobne razlike	44
5.1.1. <i>Privrženost ocu</i>	44
5.1.2. <i>Samopoštovanje</i>	44
5.1.3. <i>Strategije zadržavanja partnera</i>	45
5.1.4. <i>Ljubomora</i>	45
5.2. Razlike u korištenju strategija zadržavanja partnera	46
5.3. Korelacije	47
5.3.1. <i>Privrženost ocu i samopoštovanje</i>	47
5.3.2. <i>Privrženost ocu i ljubomora</i>	48
5.3.3. <i>Privrženost ocu i strategije zadržavanja partnera</i>	49

5.3.4. <i>Samopoštovanje i ljubomora</i>	50
5.3.5. <i>Samopoštovanje i strategije zadržavanja partnera</i>	51
5.3.6. <i>Ljubomora i strategije zadržavanja partnera</i>	52
5.4. Moderacijski učinak dobi	53
5.5. Metodološka ograničenja	54
5.6. Praktične implikacije i prijedlozi za buduća istraživanja.....	56
6. Zaključak.....	56
7. Literatura.....	59

1. Uvod

1.1. Privrženost

1.1.1. Razvoj teorije privrženosti

Poznato je da se djetetova privrženost roditeljima javlja neposredno nakon djetetova rođenja, međutim ona je opažljiva tek u dobi od šest do osam mjeseci. Opći strah od nepoznatih ljudi koji se oko osmog mjeseca javlja kod mnoge djece pokazatelj je stvorene veze privrženosti (Vasta, Haith i Miller, 1998). Roditelji tako postaju prvim objektom privrženosti, ali ne i jedini. Dijete razvija privrženost prema djedovima i bakama, odgojiteljima u vrtiću, prijateljima. Kako osoba stari, tako stvara sve više odnosa s ljudima, pa tako i različite oblike privrženosti. Najsveobuhvatniju i općeprihvaćenu teoriju o formiranju socijalnih odnosa razvio je britanski psiholog John Bowlby tijekom 50-ih i 60-ih godina 20. stoljeća. Prema Bowlbyu (1982) privrženost se može definirati kao poseban oblik emocionalne veze između djeteta i primarnog skrbnika koja nastaje u najranijem djetinjstvu, a obilježena je povezanošću na emocionalnoj i socijalnoj razini. Prisustvo osobe kojoj je pojedinac privržen čini ga radosnim, interakcija s njom mu pruža ugodu, a u stresnim situacijama njezina blizina donosi utjehu (Berk, 2015).

U tumačenju navedenih spoznaja Bowlby se nije htio pokoriti tradicionalnim teorijama koje su naglašavale ulogu hranjenja, kao na primjer psihoanalitičkoj perspektivi i teoriji socijalnog učenja, već je obrazloženje tražio u drugim znanstvenim područjima. Bowlbyjevo stajalište potvrdio je i Harlow u svom istraživanju koje je proveo nad mladunčadi rhesus majmuna. Harlow (1958) je utvrdio kako je sam proces hranjenja važna spona u stvaranju odnosa bliskosti, ali ne determinira nastajanje privrženosti. Harlowljevo je istraživanje tako pokazalo da najvažniji činitelj u razvoju privrženosti kod mladunčadi rhesus majmuna nije hranjenje, već mogućnost hvatanja i priljublivanja uz majku – pojava koju je nazvao *udobnost dodira* (Vasta i sur., 1998). Na temelju svih saznanja Bowlby je predložio teorijski model razvoja privrženosti, a u nastavku će biti opisana tri opća stupnja koja odgovaraju spomenutim teorijskim modelima.

Faza 1 (od rođenja djeteta do 2. mjeseca života): Nediskriminativne socijalne reakcije

Za ovaj stupanj razvoja karakteristično je da djeca ne usmjeravaju svoju pažnju isključivo prema majci, već reagiraju pozitivno na svakoga. No, svojim ponašanjem stvaraju prostor za

razvoj odnosa privrženosti sa skrbnikom. Iako dijete pokazuje privrženost tek nakon nekoliko mjeseci, stručnjaci se slažu oko toga da majčina emocionalna privrženost djetetu nastaje već pri prvim kontaktima s djetetom nakon njegova rođenja.

Faza 2 (od 2. do 7. mjeseca života): Diskriminativne socijalne reakcije

Tijekom ove faze djeca pokazuju veći interes za skrbnika i druge poznate mu osobe te svoje socijalne reakcije usmjerava na njih. Dijete razvija kognitivnu predodžbu (*unutrašnji radni model*) skrbnika temeljenu na tome koliko ga pouzdanim i vrijednim povjerenja dijete percipira (Vasta i sur., 1998). U ovoj fazi dijete kada osjeća tjeskobu ili nesigurnost gleda u majku ne bi li dobilo povratnu informaciju o tome kako bi se trebalo osjećati.

Faza 3 (od 8. do 24. mjeseca života): Usmjerena privrženost

U ovoj fazi privrženost postaje najjasnija te se kod djece razvija emocionalnost i dolazi do poboljšanja u pamćenju i drugim kognitivnim funkcijama. Djeca počinju iskazivati strah od nepoznatog te najčešće reaguju plakanjem i povlačenjem kod majke. Tipično je i pojavljivanje takozvanog *prosvjeda zbog odvajanja*, do kojeg dolazi uslijed odvajanja od skrbnika, a također uzrokuje plač i potragu za majkom. U dobi od 6 do 8 mjeseci djeca obično počinju puzati, što im omogućuje veću kontrolu nad njihovom okolinom te mogućnost samostalnog dolaska do majke. Nabrojani pokazatelji označavaju pojavu potpuno stvorene privrženosti skrbnika i djeteta.

Mary Ainsworth se također bavila proučavanjem individualnih razlika u kvaliteti privrženosti te je zaslužna za nastajanje jedne od najbolje prihvaćenih metoda za ispitivanje privrženosti - *ispitivanje u nepoznatoj situaciji*. Ovaj laboratorijski postupak za procjenu jačine privrženosti sastoji se od opažanja djetetovih reakcija na niz strukturiranih epizoda koje uključuju majku i nepoznatu osobu. Ainsworth (1983) je konstatirala postojanje tri različita obrasca ponašanja kojima je moguće opisati reakcije većine djece koja su izložena ovom postupku.

Tip A - Djeca obrasca A opisuju se kao *anksiozno-izbjegavajuća* te ovaj obrazac ponašanja pokazuje oko 25% djece. Djeca s ovim tipom privrženosti pokazuju malu uznemirenost pri odvajanju od skrbnika, a kada se skrbnik vrati, izbjegavaju ga. Takva djeca su navikla na

odbijanje od svojih skrbnika te izbjegavanjem modificiraju svoje privrženo ponašanje (Jerković, 2005). Djeca s ovim stilom privrženosti rijetko pokazuju potrebu za ljubavlju i toplinom te često djeluju distanciranima.

Tip B - Djeca koja pokazuju obrazac B opisuju se kao *sigurno privržena* skrbniku te ovaj obrazac ponašanja pokazuje najveći postotak djece - čak oko 65%. Kod djece s ovim tipom privrženosti separacija od majke izaziva nezadovoljstvo, a njezin povratak veselje. Majka dosljedno reagira na signale i potrebe djeteta te udovoljava njegovoj želji za ljubavlju i pažnjom. Djeca sa sigurnom privrženosti razvijaju se u pojedince koji su sigurni u sebe, pokazuju nizak stupanj agresivnosti te su vješti u socijalnim odnosima s vršnjacima.

Tip C - Djeca obrasca C opisuju se kao *anksiozno-opiruća* te pokazuju uznemirenost pri odvajanju od skrbnika, a pri njegovom povratku iskazuju olakšanje, ali i ljutnju zbog odvajanja. Uz majku koja selektivno reagira na djetetove potrebe, dijete će zbog nesigurnosti u njezinu dostupnost izabrati strategiju pojačanog vezivanja za majku, a tu strategiju najjednostavnije možemo opisati kao pojačanu kontrolu kroz pojačanu bespomoćnost (Stefanović- Stanojević, 2002). Ovaj tip privrženosti razvija najmanji postotak djece - oko 10%, koja se često karakteriziraju kao nepovjerljiva i ovisna o roditeljima.

Daljnja istraživanja pokazala su da postoji još jedan oblik nesigurne privrženosti, takozvana *dezorganizirano-dezorijentirana privrženost* (Nickerson i Nagle, 2004). Dezorganizirana privrženost tipična je za zlostavljane djecu te je okarakterizirana anksioznošću, zbunjenošću i uznemirenošću u novim i nepoznatim situacijama, uz manifestaciju različitih kontradiktornih ponašanja.

1.1.2. Privrženost u adolescenciji i odrasloj dobi

Adolescencija je u literaturi često opisivana kao faza razvoja tijekom koje postoji posebna napetost između borbe za autonomiju i snažne privrženosti koje adolescenti imaju prema svojim roditeljima. Sama potreba za fizičkom blizinom i zaštitom od strane skrbnika smanjuje se povećanjem zrelosti osobe. Ovo se smanjenje djelomično događa zbog mogućnosti adolescenata za postizanjem sigurnosti i bez fizičke prisutnosti njihovih primarnih figura privrženosti, a dijelom zato što im njihova razina zrelosti omogućuje samostaliju interakciju s okolinom (McElhaney, Allen, Stephenson i Hare, 2009). Upravo povećanje autonomije adolescentima omogućava da se usredotoče i na preostale zadatke socijalnog i emocionalnog

razvoja: formiranje odnosa s vršnjacima i romantičnim partnerima te reguliranje vlastitog ponašanja i afektivnih stanja (McElhaney i sur., 2009). Jedino u adolescenciji dobrovoljni bliski odnosi postižu vrijednost i funkcionalni značaj prethodno pripisan prvenstveno obiteljskim vezama. Iako je do sada glavna tematika psihologijskih istraživanja bila važnost prijateljstava tijekom adolescencije, sve se više istraživača bavi značajem romantičnih odnosa kao čimbenika u razvoju dobrobiti adolescenata. Ako uzmemo u obzir činjenicu da upravo u adolescenciji započinje ostvarivanje prvih romantičnih odnosa, onda možemo zaključiti kako upravo proučavanje privrženosti u ovoj dobi daje važna saznanja o odnosu privrženosti skrbnicima i kvalitete partnerskih odnosa. Da bi bolje razumjeli privrženost nakon djetinjstva trebalo bi se orijentirati na dinamiku odnosa s drugim značajnim osobama izvan obiteljskog okružja, a to su u prvom redu prijatelji i ljubavni partneri (Kamenov i Jelić, 2003). Romantične veze, jednako kao i prijateljstva, dobrovoljne su interakcije između pojedinaca koji se međusobno priznaju, a ne identificiranje od strane samo jednog člana para (Collins, 2003).

U ranoj se adolescenciji na ljubavnu vezu gleda kao na mogućnost zabave, seksualnog eksperimentiranja i ostvarivanja željenog statusa u grupi vršnjaka, a tek se u kasnoj adolescenciji javlja i privrženost u romantičnom odnosu (Nekić, 2006). Mnogi teoretičari smatraju da privrženost u romantičnim odnosima adolescenata dolazi sa stupanjem u spolne odnose. Nizom je istraživanja utvrđeno da je prosječna dob stupanja u prve spolne odnose i kod mladića i kod djevojaka u Republici Hrvatskoj između 16 i 17 godina starosti (Puharić, Kušenić i Stašević, 2020; Pavela, Šimić i Nikolić, 2016; Lucić i Štulhofer, 2019). Čak je i na uzorku američkih i njemačkih adolescenata zabilježen porast s 4% u ranoj adolescenciji na između 40% i 50% adolescenata u dobi od 16 godina kada je ispitana proporcija onih koji su trenutno u romantičnom odnosu (Feiring, 1996; Fritzsche, 2000). Međutim, postavlja se pitanje odnosa kvalitete romantičnih veza kod adolescenata i njihove privrženosti roditeljima. U longitudinalnoj studiji u kojoj je praćena privrženost roditeljima 180 pojedinaca od njihovog rođenja pa sve do 26. godine života, utvrđeno je kako kvaliteta odnosa djeteta - roditelj u djetinjstvu i adolescenciji dosljedno i značajno predviđa stabilnost i kvalitetu romantičnih veza u adolescenciji i mlađoj odrasloj dobi (Collins, Christian i Hennighausen, 2000). U skladu s ovim nalazima, pokazano je kako loša kvaliteta odnosa s roditeljima doprinosi pojavi fizičke i relacijske agresije između romantičnih partnera u kasnijoj adolescenciji (Linder, Crick i Collins, 2002).

Privrženost se u odrasloj dobi definira kao afektivna veza koju karakterizira tendencija da se traži i održava bliskost s drugom osobom, posebice kada je osoba u stanju stresa (Bowlby,

1969). Hazan i Shaver (1987) razvili su instrument za istraživanje privrženosti u odrasloj dobi, a ključne sastavnice teorije privrženosti koju su razvili Bowlby i Ainsworth kako bi objasnili razvoj afektivnih veza u djetinjstvu, preveli su u pojmove koji odgovaraju odrasloj romantičnoj ljubavi. Na temelju dobivenih rezultata postavili su tri stila privrženosti: sigurni, izbjegavajući i ambivalentni te su zaključili da su za kontinuitet stila privrženosti dijelom zaslužni Bowlbyjevi *unutarnji radni modeli*. Naime, Bowlby (1973) je smatrao da unutarnji radni modeli čine prilagodljive predodžbe u svrhu predviđanja i razumijevanja reakcija pojedinca prema okolini te da formiraju obrasce ponašanja koji su većinom stabilni tijekom vremena. Međutim, treba uzeti u obzir da su unutarnji radni modeli itekako podložni promjenama slijedom nekih događaja ili čimbenika te da jednom uspostavljeni unutarnji radni modeli u djetinjstvu ne moraju biti paralelni onima u odrasloj dobi. Ipak, većina se istraživanja o privrženosti u odrasloj dobi oslanja na Bowlbyjevu pretpostavku o stabilnosti stila privrženosti tijekom cijeloga života pojedinca te tezi o romantičnim odnosima kao prototipu privrženosti u odrasloj dobi. Nasuprot tome, Batholomew i Horowitz (1991) predložile su malo drugačiji model tipova privrženosti u odrasloj dobi koji je prikazan na Slici 1.

		Model o sebi (ovisnost ili anksioznost)	
		Pozitivan (niska)	Negativan (visoka)
Model o drugima (izbjegavanje)	Pozitivan (nisko)	SIGURNI TIP Ugoda s intimnošću i autonomijom	ZAOKUPLJENI TIP Zaokupljeni odnosima, pretjerano ovisni
	Negativan (visoko)	ODBIJAJUĆI TIP Umanjuju važnost privrženosti, neovisni	PLAŠLJIVI TIP Strah od bliskosti, društveno izbjegavanje

Slika 1. Dvodimenzionalni model tipova privrženosti u odrasloj dobi (Batholomew i Horowitz, 1991)

Sigurno privrženi pojedinci osjećaju se prihvaćenima te su skloni traženju bliskosti u intimnim odnosima i konstruktivnom rješavanju problema. Smatra se da u odrasloj dobi postoji određen stupanj kongruencije između sigurne privrženosti prema skrbniku tijekom djetinjstva i kasnije u intimnim odnosima (Chris Fraley, 2002). Osobe sa zaokupljenom privrženosti često

imaju nisko samopouzdanje, ovisne su o svom partneru te opsjednute mislima o odnosu. Odbijajuću privrženost karakterizira želja za neovisnošću, pozitivna slika o sebi, ali ne i o drugima, te izbjegavanje romantičnih veza kako bi zaštitili sami sebe. Pojedinci s plašljivim tipom privrženosti često su nepovjerljivi te, iako žude za ostvarivanjem romantičnog odnosa, imaju odbojnost prema ulasku u isti iz straha da ne bi bili povrijeđeni. Kao što je već rečeno, rana iskustva sa skrbnicima determiniraju set ponašanja koja dijete koristi u budućim bliskim odnosima (Mikulincer i Shaver, 2007), što implicira da privrženost s primarnim skrbnikom djeluje na kvalitetu odnosa u adolescenciji i odrasloj dobi, a time i na uspostavljanje i održavanje bliskih romantičnih odnosa.

1.1.3. Privrženost ocu

Istraživanja o ženskom razvoju uglavnom se fokusiraju na ulogu majke, a tek se odnedavno pažnja sve više usmjerava i na očevu ulogu. Vrlo je jasno da dijete razvija snažnu emocionalnu privrženost prema majci, međutim djeca postaju snažno privržena i svojim očevima koji povratno doživljavaju iste osjećaje (Vasta i sur., 1998). Premda su mnogi uvjerenja da je veza s majkom najvažnija, Nielsen (2001) tvrdi da je odnos koji djevojka ima s ocem po mnogočemu važniji od odnosa s majkom.

Iako su nalazi istraživanja 80-ih godina prošlog stoljeća pokazali da očevi općenito provode manje vremena s djecom nego majke, tijekom zadnjih 30-ak godina smanjena je razlika između vremena posvećenog brizi za djecu između majki i očeva (Bianchi, 2000). Čak je nizom nešto novijih eksploratornih istraživanja utvrđen multidimenzionalni doprinos očeva koji je po važnosti za razvoj djece jednak majčinom. Ipak, očevi u većini slučajeva pružaju nešto drugačiju interakciju- manje su brižni nego majke, više se igraju s djecom te ostvaruju više fizičke stimulacije. Igra djeteta i oca djeci prenosi osjećaj osjetljive podrške i potiče dijete na uključivanje u sigurno istraživanje okoline (Grossmann, i sur., 2002). Također, dokazana je povezanost između očeve uključenosti u odgoj i privrženosti kćeri s razvojem spolne uloge (Paquette, Coyl-Shepherd i Newland, 2013). Istraživanja su pokazala povezanost između očeve maskuliniteta i femininosti djevojaka: što je otac muževniji, to je kći ženstvenija (Harris, 2008). Jedno od mogućih objašnjenja ovakvog odnosa između očeve maskuliniteta i kćerine femininosti jest želja ženskog djeteta za dobivanjem odobrenja od strane svog oca, koja ju navodi na imitiranje ženstvenog ponašanja svoje majke.

Slijedom svega navedenog, postavlja se pitanje odnosa privrženosti ocu i funkcioniranja u romantičnim vezama. Belsky, Steiberg i Draper (1991) predložili su bioevolucijsku teoriju razvoja u pubertetu (takozvana *BSD teorija*) koja pruža konceptualnu osnovu za povezivanje romantičnih odnosa kod osoba mlade odrasle dobi s njihovim očevima i romantičnim partnerima. Model se temelji na evolucijskim principima međusobne interakcije gena i okoline, u kojoj su visoka ili niska roditeljska ulaganja povezana s različitim reproduktivnim strategijama mladih. Niska roditeljska ulaganja, okarakterizirana kažnjavanjem djece i slabom uključenosti, povezana su s ranijim ulaskom u pubertet i rizičnijim seksualnim ponašanjem (Ellis i Essex, 2007). U jednoj longitudinalnoj studiji koja je pratila utjecaj izostanka oca na djevojčice od njihove pete godine života pa sve do osamnaeste, utvrđeno je da odsutnost oca značajno predviđa raniji ulazak u seksualne odnose i ranu trudnoću (Ellis i sur., 2003); što potvrđuje pretpostavku o povezanosti privrženosti ocu i romantičnih iskustava adolescentica. U istraživanju Jacobovitz (1991) sa studenticama u romantičnim vezama rezultati su pokazali da su djevojke koje su imale lošiji odnos s ocem iskazale više hostilnosti prema svom partneru te manju sposobnost oslanjanja na svog partnera. Također je utvrđeno da se prilikom rastave roditelja značajno smanjuje kvaliteta odnosa između djeteta i oca te da osobe u mlađoj odrasloj dobi koje su u braku, a čiji su roditelji rastavljeni, imaju tendenciju i same u većem udjelu usvojiti iste sentimente, od osoba čiji su roditelji u braku (Kapinus, 2004). Secunda (1992) opisuje oca kao prvu ljubav ženskog djeteta, bez obzira na kvalitetu njihovog odnosa, te smatra kako taj odnos može oblikovati obrasce ponašanja koji se manifestiraju kada žena u odrasloj dobi ostvari romantičnu vezu.

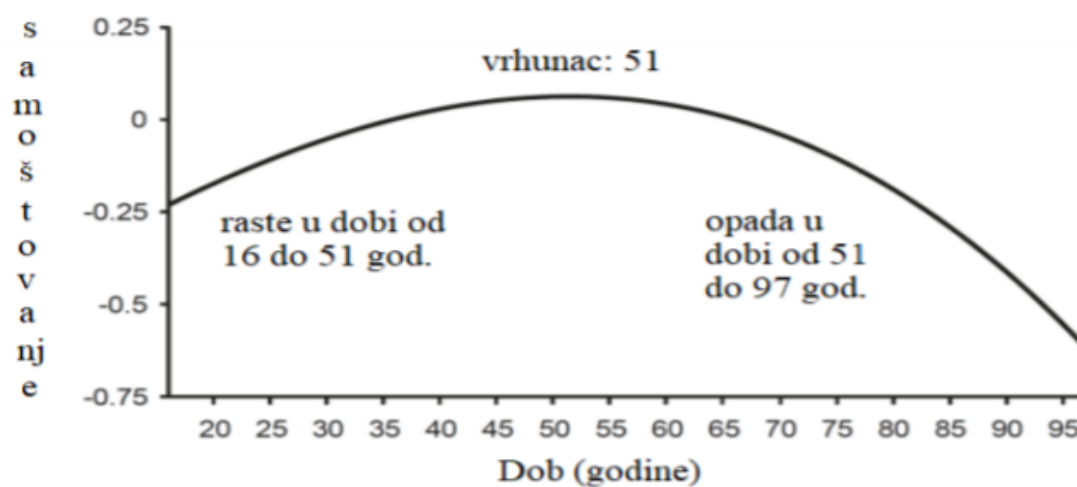
1.2. Samopoštovanje

1.2.1. Samopoštovanje u adolescenciji i mlađoj odrasloj dobi

Samopoštovanje se obično konceptualizira kao „osjećaj da smo dovoljno dobri“, ali valja naglasiti da pojedinci s visokim samopoštovanjem ne moraju nužno biti mišljenja da su superiorniji od drugih (Rosenberg, 2015). Stoga, samopoštovanje uključuje osjećaj samoprihvatanja i samokompetentnosti, za razliku od pretjeranog samoobzira i samoveličanja koji karakteriziraju narcisoidne pojedince (Ackerman i sur., 2011).

Poznato je da je adolescencija turbulentno razdoblje obilježeno biološkim, fizičkim, kognitivnim i socijalnim promjenama. Unatoč tome, istraživanja samopoštovanja među adolescentima ne daju konzistentne nalaze te nisu uvijek u skladu s razvojnim obrascima i

procesima. Posebna pažnja treba se obratiti na spolne razlike, jer prema nalazima istraživanja mladići u adolescenciji imaju znatno veće samopoštovanje od djevojaka. Najveće spolne razlike u razinama samopoštovanja pokazali su srednjoškolci u dobi od 15 do 18 godina (Thomas i Daubman, 2001). Bez obzira na navedene rezultate, samopoštovanje među djevojkama u adolescenciji može ovisiti o mnogo čimbenika- broju prijateljstava, popularnosti, pripadnosti određenoj grupi vršnjaka, socioekonomskim prilikama i tako dalje. Bitni čimbenici u promjeni razine samopoštovanja tijekom adolescencije također su važni životni događaji i obiteljska kohezija (Baldwin i Hoffman, 2002). Čak i uz kontrolu obiteljske kohezije i stresnih životnih događaja rezultati istraživanja koje su proveli Clay, Vignoles i Dittmar (2005) ukazali su na značajan i progresivan pad razine samopoštovanja djevojaka od 12. do 17. godine života. Suprotno tome, samopoštovanje dječaka bilo je mnogo stabilnije, pokazujući samo blagi i kratkotrajni pad u dobi od 14. do 16. godine. Većina longitudinalnih istraživanja ukazuje na rast samopoštovanja od adolescencije do srednje odrasle dobi, s vrhuncem u dobi od približno 50 godina te ponovnim naglim padom u kasnoj odrasloj dobi (Orth, Robins i Wildaman, 2012). Ovi nalazi potvrđuju pretpostavku da je samopoštovanje vjerojatno statičan konstrukt, a ne dinamičan kako tvrde neki teoretičari, odnosno da će osobe s visokom razinom samopoštovanja zadržati tu razinu tijekom cijelog života, uz određene oscilacije, i obratno. Slika 2. prikazuje razvoj poštovanja u funkciji dobi.

Slika 2. Razvoj samopoštovanja u funkciji dobi (Orth i sur., 2012)

Nalazi istraživanja koje su proveli Wagner, Lüdtke, Jonkmann i Trautwein (2013) ukazuju na općeniti uzlazni razvoj samopoštovanja, iako pokazuju međuovisnost s postizanjem specifičnih dobnih ciljeva na prijelazu u mlađu odraslu dob. Dakle, samopoštovanje nakon adolescencije, odnosno ulaskom u mlađu odraslu dob, postaje stabilnije iako i dalje raste (Erol i Orth, 2011). Stabilnost samopoštovanja je srednje razine u srednjem djetinjstvu, najniža u adolescenciji, a najviša u mlađoj odrasloj dobi (Chung, Hutteman, van Aken i Denissen, 2017). Iznosena su dva objašnjenja odnosa između samopoštovanja i starenja. Perspektiva maturacije sugerira da kako osoba stari, tako sve više prihvaća ono što je. Ova se perspektiva oslanja na Ericksonove razvojne faze i tvrdi da proces socijalne komparacije nije toliko istaknut u kasnijoj životnoj dobi, jer upravo u mlađoj odrasloj dobi pojedinci razvijaju *ego integritet* i opće prihvaćanje vlastitih životnih postignuća (Dietz, 1996). Perspektive uloga također su korištene za objašnjavanje odnosa između starenja i samopoštovanja. Prema perspektivama uloga, gubitak socijalnih uloga koji je povezan sa starošću rezultirat će nižim razinama samopoštovanja. Dakle, perspektiva uloge tvrdi da kako se ljudi povlače i odvajaju od aktivnosti roditeljstva, tako će patiti njihovo samopoštovanje (Dietz, 1996). Osobe mlađe odrasle dobi najviše su suočene s ostvarivanjem životnih ciljeva. Nekoć su životni ciljevi mlađe odrasle dobi uključivali pronalazak životnog partnera, odvajanje od roditelja, odabir karijere te integraciju u socijalne grupe (Havighurst, 1948). Danas, razdoblje prelaska u svijet odraslih ne obilježavaju razvojni zadaci koji su se tradicionalno pripisivali mlađim odraslim osobama (recimo početak karijere, stvaranje obitelji i sl.) te ti zadaci mladima predstavljaju manju važnost i ostvaruju ih u kasnijoj dobi u usporedbi s mladima od prije deset godina (Seiffge-Krenke i Gelhaar, 2008). Slijedom navedenog, osobe mlađe odrasle dobi u današnje se vrijeme više oslanjaju na roditelje, kasnije započinju karijeru te starije ulaze u brak. Prijelaz iz adolescencije u odraslu dob potiče mladu osobu na preispitivanje vlastitog identiteta i vrijednosti. Iz tog razloga na samopoštovanje u odrasloj dobi mogu utjecati i akademski uspjeh, izbor karijere, prihvaćenost u društvu te, posebice kod žena, zadovoljstvo vlastitim izgledom.

1.2.2. Samopoštovanje i privrženost ocu

Mnoga istraživanja privrženosti govore u prilog tvrdnji da je ostvarivanje sigurne privrženosti s roditeljima u djetinjstvu snažno povezano s razvojem pozitivne slike o sebi te visokim razinama samopoštovanja i samoeфикаsnosti (Laible, Carlo i Roesch, 2004). Općenito, možemo reći da se u pozadini istraživanja odnosa privrženosti i samopoštovanja nalazi ideja da kvalitetni obiteljski odnosi, uključujući razvoj privrženosti roditeljima, doprinose razvoju

samopoštovanja i slike o sebi koji opet predstavljaju čvrst temelj za razvoj kvalitetnih interpersonalnih odnosa tijekom odrastanja i odrasle dobi (Miljević, 2011). Upravo se iz tog razloga smatra da će djeca koja razviju sigurnu privrženost prema svom ocu imati više razine samopoštovanja u ranijoj, ali i kasnijoj dobi, a ta se hipoteza stabilnosti samopoštovanja naziva *kompetencija rastuće kompetencije* (McCormick i Kennedy, 2000). Fluori i Buchanan (2004) također tvrde da su djeca koja su odrasla s osjećajem bliskosti prema svom ocu češće razvijala zadovoljavajuće i zdrave bračne veze. Iako se većina istraživanja do sada fokusirala na ulogu oba roditelja u razvoju samopoštovanja djece, ili samo ulogu majke, sve se više pokazuje interes za ispitivanjem odnosa privrženosti ocu i razine samopoštovanja kod djece, poglavito kćeri.

Burns i Dunlop (2003) tvrde da svaki otac ima moć u životu svoje kćeri koju majka jednostavno nema, a to je odgovornost za smanjenjem, odnosno povećanjem, samopouzdanja i samopoštovanja kćeri. Samopoštovanje se kod kćeri razvija kada ju otac ohrabruje da bude najbolja verzija sebe, a kada ne dobije podršku i ohrabrenje od oca djevojke mogu razviti osjećaj krivnje što izravno utječe na njihovo samopoštovanje i osjećaj vrijednosti. U istraživanju koje su proveli Zia, Malik i Ali (2015) potvrđena je hipoteza o pozitivnoj povezanosti podržavajućeg i bliskog odnosa oca i kćeri s visokim samopoštovanjem djevojaka. Allgood, Beckert i Peterson (2012) utvrdili su da žene koje su sposobnije povezati se i identificirati se sa svojim ocem imaju više razine samopoštovanja, uspjeha i neovisnosti. Ovu su ideju također podržali Wenk, Hardesty, Morgan i Blair (1994), koji tvrde da osjećaj privrženosti ocu kod kćeri ima pozitivan učinak na samopoštovanje i općenito zadovoljstvo životom, kao i Roberts i Bengston (1993) koji sugeriraju da naklonost oca kćeri može pridonijeti jačanju samopoštovanja kasnije u životu.

Kćeri uče kako se odnositi prema svojim partnerima kroz slaganje s vlastitim ocem. Često su problematični odnosi s muškarcima, simptomi depresije i nisko samopoštovanje žena posljedica očevog napuštanja doma (Zia i sur., 2015). Emmanuelle (2009) smatra kako se kćeri koje su snažno privržene ocu osjećaju vrijednima pažnje i ljubavi. Nalazi navedenih istraživanja govore u prilog tome da odnos kćeri s ocem pokazuje povezanost ne samo s kćerinim samopoštovanjem kroz život, već i s općenitim funkcioniranjem u partnerskim odnosima. Iako neka istraživanja tvrde da očevi imaju veći utjecaj na kćeri, a majke na sinove, takvi nalazi nisu jednoznačno potvrđeni (Čudina-Obradović i Obradović, 2006).

1.3. Ljubomora

1.3.1. Evolucijsko objašnjenje ljubomore i njezine sastavnice

Osobe u romantičnim vezama nailaze na brojne prepreke koje mogu na različite načine utjecati na njihov odnos. Jedna od tih prepreka može biti i pojava romantične ljubomore, koja je zapravo jedna od evolucijskih adaptacija. White i Mullen (1989) definirali su romantičnu ljubomoru kao kompleks misli, osjećaja i akcija koji slijedi nakon gubitka ili prijetnje samopoštovanju i/ili kvaliteti postojeće romantične veze. Percipirani gubitak ili prijetnja je generiran doživljajem stvarne ili potencijalne romantične privlačnosti između romantičnog partnera te osobe i (možda izmišljenog) suparnika. Iako se ljubomoru najčešće opisuje kao negativnu emociju, kada se javlja u malim količinama, ljubomora može doprinijeti pozitivnim ishodima u romantičnoj vezi, uključujući iskazivanje ljubavi i brige prema partneru (Buss, 2000).

Brojna su istraživanja pokazala kako žene iskazuju generalno više ljubomore od muškaraca, a razlog tome su evolucijske adaptacije koje muškarcima omogućuju daleko veći broj potomaka. Upravo zbog mogućnosti oplodnje više partnerica istovremeno, muškarci žele biti sigurni u očinstvo. Najuspješnija strategija sigurnosti u očinstvo je restrikcija seksualnog pristupa njihovoj partnerici, jer će u suprotnom muškarac potencijalno ulagati svoje resurse u tuđeg potomka. Stoga, seksualna nevjera predstavlja vrlo ozbiljnu prijetnju za muškarca te ljubomora u tom slučaju ima funkciju taktike za sprječavanje ove vrste nevjere i vrlo se često naziva *čuvanje partnera* (Buss, 2006). Seksualnu ljubomoru mogu izazvati fizički tragovi poput mirisa druge osobe, promjene u seksualnom ponašanju partnera ili eksplicitno saznanje da je partner bio nevjera (Shackelford i Buss, 1997; prema Conar, 2019). S druge strane, žene su sigurne u biološku povezanost sa svojim potomkom te se više brinu oko dobivanja pomoći i resursa od svog partnera, a upravo emocionalna nevjera može signalizirati da njihov partner ulaže svoje resurse negdje drugdje. Nezadovoljstvo partnerskim odnosom, manjak zajednički provedenog vremena, emocionalno zanemarivanje i nedostatak partnerove pažnje, pasivnost u odnosu, agresivna i odbijajuća komunikacija mogu potaknuti emocionalnu ljubomoru (Shackelford i Buss, 1997; prema Conar, 2019). Dakle, osjećaj ljubomore je kod žena izraženiji u slučaju emocionalne nevjere nego seksualne.

S obzirom na to da je ljubomora izrazito složen koncept koji obuhvaća niz reakcija pri percepciji potencijalne prijetnje romantičnom odnosu, Pfeiffer i Wong (1989) podijelili su

navedene reakcije na tri sastavnice: *kognitivnu, emocionalnu i bihevioralnu sastavnicu ljubomore.*

Kognitivna sastavnica ljubomore

Samo subjektivno iskustvo ljubomore snažno je povezano s pripadajućim kognitivnim procesima, jer osoba prvenstveno mora percipirati partnerovu naklonost drugoj osobi da bi se mogla izazvati ljubomora. White je proširio koncept ljubomore te teoretizira da kognitivna sastavnica ljubomore nastaje kada osoba postane svjesna prijetnje svojoj romantičnoj vezi te da negativne emocije prate realizaciju takve prijetnje i konačno pojedinac primjenjuje strategije suočavanja osmišljene za nošenje s prijetnjama, smanjujući na taj način negativnu emocionalnu komponentu (Pfeiffer i Wong, 1989). Dok je Whiteova teorija primarno racionalni model, teorija Pfeiffer i Wong (1989) uključuje iracionalne elemente. Ne slažu se Whiteom oko toga da se ljubomora javlja samo u stvarnim situacijama, već i pri pomisli na samu partnerovu nevjeru.

Emocionalna sastavnica ljubomore

Pfeiffer i Wong (1989) definirali su emocionalnu ljubomoru kao razinu emocionalne uznemirenosti koju osoba osjeća u situacijama koje predstavljaju prijetnju njezinom odnosu s partnerom. Istraživanja ljubomore pokazala su da se u emocionalnoj podlozi ljubomore nalaze dvije sastavnice afektivnog stanja- *intenzitet i frekvencija ljubomornog odgovora* (Guerrero i Afifi, 1999). Intenzitet ljubomornog odgovora definira se kao stabilna karakteristika koja predstavlja tipičnu snagu individualnog odgovora u svim emocionalnim kategorijama, dok se frekvencija ljubomornog odgovora odnosi se učestalost pojedinčevog doživljavanja emocija. Guerrero i Afifi (1999) tvrde da postoje osobe s koje imaju visok prag tolerancije, kao i one koje će iskazati snažnu emocionalnu reakciju i na najmanje prijetnje.

Bihevioralna sastavnica ljubomore

Prema Pfeiffer i Wong (1989) bihevioralna se ljubomora iskazuje kontrolirajućim ponašanjima prema partneru. Konkretno, bihevioralni izrazi ljubomore pokušaji su ostvarivanja utjecaja na sebe samoga, partnera ili situaciju, radi očuvanja romantičnog odnosa, redukcije nesigurnosti

ili održavanja samopoštovanja (Guerrero i Afifi, 1999). Neki od primjera bihevioralne ljubomore su: ispitivanje partnera o telefonskim pozivima, pregledavanje partnerovih stvari, špijuniranje partnera ili potencijalnog suparnika, širenje tračeva o potencijalnom suparniku, itd. Pfeiffer i Wong (1989) smatraju da se sve tri navedene sastavnice ljubomore javljaju istovremeno te da su u međusobnoj interakciji, dok White (1981) tvrdi da se prvo javlja kognitivna ljubomora, koja potom izaziva emocionalni doživljaj ljubomore iz kojeg tek onda slijedi bihevioralno iskazivanje ljubomore.

1.3.2. Ljubomora i privrženost ocu

Prošla iskustva privrženosti pojedinca imaju kompleksan odnos prema ljubomori. Sigurno privrženi pojedinci imaju pozitivnu sliku o sebi, dugotrajnije i uspješnije romantične veze te niže razine nepovjerenja (Kirkpatrick i Hazan, 1994). Felmlee, Sweet i Sinclair (2012) tvrde da se razina ljubomore kod djevojaka posebno povećava tijekom adolescencije. Naime, ljubomora se pojavljuje i u prijateljskim odnosima, koji su važni za proces samootkrivanja, te postoji bojazan od ulaska „treće osobe“ u prijateljski odnos, koja bi eventualno narušila postojeći sklad. Tako je i istraživanje Voulgaridou i Kokkinos (2020) ukazalo na negativnu korelaciju između sigurne privrženosti adolescentica njihovim roditeljima i razine ljubomore u prijateljskim odnosima. Općenito se smatra da su nesigurno privrženi pojedinci skloniji doživljavanju negativnih afekata, pa tako i ljubomore, kao posljedice nedosljednih i odbijajućih odgovora od strane svojih primarnih skrbnika. Ovu je tvrdnju poduprlo i istraživanje Murphy, Laible, Augustine i Robenson (2015), u kojem su rezultati pokazali da adolescenti koji su sigurno privrženi svojim roditeljima pokazuju nižu razinu ljubomore od onih s anksiozno-izbjegavajućom te pogotovo onih s anksiozno-opirućom privrženosti. Ovakav trend se nastavlja i u mlađoj odrasloj dobi, što potvrđuju nalazi istraživanja Ross i Fuertesa (2010) koji ukazuju na povezanost privrženosti ocu i boljih socijalnih vještina te lakše emocionalne prilagodbe.

Vrlo je mali broj istraživanja koja proučavaju direktan odnos privrženosti ocu i ljubomore, međutim vrijedne nalaze pruža studija koju su proveli van Brummen-Girigori, Buunk, Dijkstra i Girigori (2016). Cilj ovog istraživanja bio je ispitati doživljavaju li žene koje je otac napustio tijekom odrastanja više razine romantične ljubomore od žena koje su odrasle u prisustvu oca. Uzorak se sastojao od 186 studentica prosječne dobi 22,88 godina ($M = 22,88$), koje su bile podijeljene u dvije skupine s obzirom na prisustvo oca. Rezultati su ukazali na

znatno veću razinu anksiozne i preventivne ljubomore kod žena koje je otac napustio. Ovakvi se nalazi mogu objasniti nemogućnošću stvaranja sigurne privrženosti sa skrbnikom koji je odsutan (u ovom slučaju otac), a koja je negativno povezana s doživljavanjem i izražavanjem ljubomore u prijateljskim i romantičnim odnosima.

1.3.3. Ljubomora i samopoštovanje

Veći dio istraživanja romantične ljubomore naglašava ulogu niskog samopoštovanja u stvaranju osjećaja ljubomore (Guerrero i Afifi, 1998; Chin, Atkinson, Raheb, Harris i Vernon, 2017; Melamed, 1991). Ovaj se učinak može objasniti smanjenim osjećajem vrijednosti kod osoba niskog samopoštovanja koje imaju tendenciju smatrati kako nisu dovoljno dobre za svog partnera. Takvi pojedinci čak i osobe koje ne predstavljaju potencijalnu prijetnju njihovom intimnom odnosu mogu percipirati kao rivale, stoga doživljavaju veću razinu ljubomore. Istraživanje koje je proveo Buunk (1995) navodi na zaključak da što je osoba nižeg samopoštovanja, to je veća vjerojatnost da će iskusiti ljubomoru u intimnom odnosu s osobom suprotnog spola. Slično tome, utvrđeno je da će osobe s niskim samopoštovanjem vjerojatnije ispitivati predanost svog partnera i pokazivati znakove ljubomore te su ti znakovi pokazali korelaciju s niskim samopoštovanjem u pogledu učestalosti, ali i intenziteta (Karakurt, 2012).

Neki teoretičari smatraju kako je percipirani osjećaj neadekvatnosti povezan s učestalosti pojave ljubomore u romantičnim vezama, što bi moglo značiti da je razina ljubomore veća što se osoba smatra neadekvatnijom te što svog rivala procjenjuje adekvatnijim. Po svemu sudeći, netko tko se osjeća neadekvatnim više će percipirati prijetnje svom samopoštovanju pa tako i romantičnom odnosu (Sharpsteen, 1995). Također, valja naglasiti da se konstrukt ljubomore rijetko sam povezuje sa samopoštovanjem, najčešće se promatra odnos u kombinaciji sa zavisti i drugim vrstama emocija koje su učestale u prijateljskim i romantičnim vezama. U svoje dvije studije Salovey i Rodin (1991) utvrdili su da su osjećaji ljubomore i zavisti povezani s niskim globalnim samopoštovanjem. Ovi rezultati sugeriraju važnost održavanja teorije samovrednovanja za razumijevanje situacija koje izazivaju osjećaje ljubomore i zavisti te same prirode ovih kompleksnih emocionalnih iskustava.

1.4. Strategije zadržavanja partnera

Iako su privlačnost i odabir romantičnog partnera presudni za ljudsku reprodukciju, održavanje postojećeg intimnog odnosa često je potrebno kako bi se ostvarila obećanja o reproduktivnom naporu (Buss, 1988). De Miguel i Buss (2011) smatraju zadržavanje partnera važnom problematikom romantičnih veza upravo zbog pokušaja preotimanja partnera od strane treće osobe, nevjere i rizika od napuštanja intimnog odnosa. Takva je ponašanja Buss (1988) definirao kao strategije zadržavanja partnera te je identificirao 104 takve radnje koje je podijelio u 19 taktika. Tih 19 taktika zadržavanja partnera grupirao je u 5 specifičnih kategorija te naposljetku je kategorije razvrstao u 2 domene- *interseksualne* i *intraseksualne* domene. U interseksualnu domenu ubrajamo kategorije izravnog čuvanja partnera (npr. provjeravanje partnera), interseksualni negativni poticaji (npr. omalovažavanje potencijalnog rivala) te pozitivni poticaji (npr. potrošnja velikog iznosa novca na partnera). U intraseksualnu domenu pak ubrajamo kategorije intraseksualnih negativnih poticaja (npr. flertovanje s drugom osobom u prisutnosti svoga partnera) te javni znakovi posjedovanja (npr. ljubljenje partnera u prisustvu drugih osoba). Osim spomenute dvije domene, kategorije je također moguće grupirati u ugrožavajuće i podržavajuće strategije.

Seksualna ljubomora i čuvanje partnera smatraju se najočitijim taktikama zadržavanja partnera, međutim mnoge taktike mogu biti puno suptilnije. Neke od njih uključuju odvrćanje partnerove pažnje od potencijalnog rivala, prikazivanje rivala manje atraktivnim ili poželjnim, kupovanje poklona partneru itd. Valja uzeti u obzir i dob osobe, jer je poznato kako su muškarci reproduktivno sposobni od puberteta pa sve do duboke starosti, dok kod žena plodnost dostiže vrhunac sredinom 20-ih godina i značajno se smanjuje s vremenom na gotovo nulu u kasnim 40-ima (Buss, 2015). Stoga su mlađe žene zbog svojih reproduktivnih mogućnosti poželjnije partnerice pa tako i potencijalno poželjnije za „preotimanje“. Dakle, muškarci oženjeni za mlađe, atraktivnije žene trebali bi posvetiti više vremena strategijama zadržavanja svoje partnerice, dok isto vrijedi za žene udane za muškarce s mnogo resursa (Buss, 2015). Slijedom toga, ženske strategije zadržavanja partnera mogu uključivati, na primjer, poboljšavanje svog izgleda (De Miguel i Buss, 2011). Istraživanjem De Miguela i Bussa (2011) utvrđeno je kako mlađe žene generalno češće koriste sve strategije zadržavanja partnera od starijih žena. Međutim, također se pokazalo kako su žene koje su u posvećenijim vezama (zaručene ili udane) obično koristile manipulaciju predanošću (npr. rasprava o braku ili potpunoj obvezi, trudnoća), prikaz resursa, poboljšavanje izgleda, ljubav i brigu te verbalne znakove posjedovanja više od žena u manje predanim vezama.

1.4.1. Strategije zadržavanja partnera, privrženost, samopoštovanje i ljubomora

Iako za sada nisu provedena istraživanja koja se bave odnosom roditeljske privrženosti i strategija zadržavanja partnera, poglavito privrženosti ocu zasebno, Barbaro, Pham, Shackelford i Zeigler-Hill (2016) u svom su istraživanju utvrdili povezanost između anksiozne i izbjegavajuće romantične privrženosti i strategija zadržavanja partnera. Dakle, rezultati pokazuju da se žene s anksioznim tipom privrženosti generalno češće upuštaju u ponašanja zadržavanja partnera od žena s izbjegavajućom privrženosti. Moguće se objašnjenje krije u činjenici da su osobe s anksioznim tipom privrženosti često ovisne o svom partneru te poduzimaju niz radnji kako bi održale vezu s voljenom osobom. Cassidy (2000) tvrdi da anksiozni pojedinci imaju potrebu biti u neposrednoj blizini svog romantičnog partnera u što većoj mjeri. Ta se potreba može zadovoljiti provođenjem zajedničkog vremena s partnerom, a to je moguće postići korištenjem taktike monopoliziranja vremena koja pripada u kategoriju izravnog čuvanja. S obzirom na to da Bowlby, jedan od najpoznatijih teoretičara privrženosti, smatra kako su veze s romantičnim partnerima ustvari prototip privrženosti u odrasloj dobi; može se zaključiti kako je privrženost prema roditeljima u vrlo sličnom, ako ne i jednakom, odnosu sa strategijama zadržavanja partnera kao i privrženost u romantičnim vezama.

Još jedan konstrukt čiji je odnos sa strategijama zadržavanja partnera zanimljivo promatrati jest samopoštovanje. Holden i suradnici (2014) tvrde kako samopoštovanje može biti dobar prediktor strategija zadržavanja partnera i to na način da su pojedinci s niskim samopoštovanjem skloniji koristiti spomenute strategije. Osobe s višim samopoštovanjem sebe smatraju poželjnijim partnerima, stoga je moguće da će se u romantičnom odnosu osjećati sigurnijima te imati manje potrebe za ponašanjima koja iniciraju održavanje partnerove naklonosti. Ove navode potvrđuju rezultati istraživanja provedenog sa ženama iz Ujedinjenog Kraljevstva gdje je dobivena negativna korelacija između samopoštovanja i pokazivanja javnih znakova posjedovanja (Nascimento i Little, 2019). Uz to valja nadodati i nalaze koje je pružila studija Zeiger-Hilla, Fultona i McLemorea (2012), a koji ukazuju na to da i žene i muškarci s niskim eksplicitnim samopoštovanjem češće upotrebljavaju strategije javnih znakova posjedovanja te intraseksualne negativne poticaje.

Kao što je već navedeno u radu, istraživanjima je dokazana negativna povezanost ljubomore i samopoštovanja. Slijedom toga, može se izvesti pretpostavka kako je veća razina ljubomore u pozitivnoj korelaciji s učestalosti korištenja strategija zadržavanja partnera. Samo izazivanje ljubomore može pomoći u identifikaciji pojedinaca ili situacija koji mogu

predstavljati prijetnju za postojeću romantičnu vezu. Identificiranje prijetećeg pojedinca ili situacije može potaknuti upotrebu strategija za zadržavanje partnera koje su namijenjene ojačavanju romantičnog odnosa ili represiji rivala (Buunk, Massar i Dijkstra, 2007). Također, postoji mogućnost da ljubomora ispolji pozitivne aspekte veze kao što su divljenje partneru te pokazivanje snažnih osjećaja za njega. Međutim, većina je prijašnjih istraživanja povezala ljubomoru s raznim ugrožavajućim strategijama zadržavanja partnera uključujući agresiju prema partneru ili suparniku te nanošenjem štete romantičnom odnosu (Arnocky i Locke, 2020). U istraživanju koje je provela Conar (2019) pronađena je pozitivna povezanost svih strategija zadržavanja partnera (izravno čuvanje, interseksualni negativni poticaji, pozitivni poticaji, javni znakovi posjedovanja, intraseksualni negativni poticaji) sa svim dimenzijama ljubomore (kognitivna, emocionalna, bihevioralna). U istoj je studiji hijerarhijskom regresijskom analizom potvrđeno da su kognitivna i bihevioralna dimenzija ljubomore pozitivni prediktori podržavajućih strategija zadržavanja partnera, dok je dužina veze bila negativan prediktor. Druga je hijerarhijska regresijska analiza pokazala da su pozitivni prediktori ugrožavajućih strategija zadržavanja partnera bili kognitivna i bihevioralna ljubomora.

Unatoč tome što se strategije zadržavanja partnera u posljednjih desetak godina intenzivnije proučavaju, vrlo je malo istraživanja koja ih stavljaju u odnos s ljubomorom i samopoštovanjem te nije pronađeno niti jedno koje ispituje odnos navedenih strategija i privrženosti ocu. Zbog svih navedenih argumenata u tekstu, u daljnjem ćemo se radu baviti istraživanjem odnosa privrženosti ocu, samopoštovanja, ljubomore te strategija zadržavanja partnera u romantičnim vezama na populaciji žena u dobi od 16 do 40 godina starosti. Ova dob je odabrana za proučavanje jer je jedno od područja interesa privrženost ocu u adolescenciji i mlađoj odrasloj dobi, koja prema Levinsonovoj teoriji životnog ciklusa traje upravo do 40. godine.

2. Cilj i problemi

2.1. Polazište i ciljevi istraživanja

Svrha ovog istraživanja postizanje je boljeg razumijevanja odnosa privrženosti ocu, globalnog samopoštovanja, raznih aspekata ljubomore te strategija zadržavanja partnera. Za ovo je istraživanje postavljeno više ciljeva, a prvi se odnosi na ispitivanje dobnih razlika u privrženosti ocu, razini samopoštovanja, ljubomore te u korištenju strategija zadržavanja

partnera. Za očekivati je da neće postojati statistički značajne dobne razlike u privrženosti ocu te da će obje sastavnice samopoštovanja rasti s povećanjem dobi. Zatim, pretpostavlja se da će sve tri sastavnice ljubomore padati s povećanjem dobi, a da statistički značajne dobne razlike u korištenju strategija zadržavanja partnera neće postojati.

Sljedeći cilj bio je provjeriti postoje li razlike u korištenju strategija zadržavanja partnera s obzirom na dužinu trajanja veze, posvećenost vezi te življenje s partnerom. Za očekivati je da će osobe u dužim i posvećenijim vezama te one koje žive s partnerom češće koristiti pojedine strategije zadržavanja partnera.

Također, jedan je od ciljeva bio ispitati povezanost privrženosti ocu, samopoštovanja, raznih aspekata ljubomore te korištenih strategija za zadržavanje partnera. Očekuje se da će privrženost ocu pozitivno korelirati sa samopoštovanjem, a negativno s ljubomorom i učestalosti korištenja strategija zadržavanja partnera. Također se može očekivati negativna povezanost samopoštovanja i ljubomore te samopoštovanja i učestalosti korištenja strategija zadržavanja partnera, a slijedom toga i negativna korelacija između ljubomore i učestalosti korištenja strategija zadržavanja partnera.

Konačno, u cilju je ovog istraživanja ispitati održivost pretpostavke o dobi kao moderacijskoj varijabli u odnosu privrženosti ocu i bihevioralnog aspekta ljubomore. Očekuje se da će doba moderirati odnos između privrženosti ocu i bihevioralne ljubomore.

2.2. Problemi istraživanja

U skladu s ciljevima i nalazima prijašnjih istraživanja, formirani su sljedeći problemi:

Problem 1: Ispitati postoje li statistički značajne dobne razlike u privrženosti ocu, razini samopoštovanja, ljubomore te u korištenju strategija zadržavanja partnera.

Problem 2: Opisati razlike u korištenju strategija zadržavanja partnera s obzirom na dužinu trajanja veze, posvećenost vezi te življenje s partnerom.

Problem 3: Ispitati povezanost privrženosti ocu, ljubomore, samopoštovanja te strategija zadržavanja partnera.

Problem 4: Ispitati moderacijske efekte dobi s obzirom na odnos između privrženosti ocu i bihevioralne ljubomore.

3. Metoda

3.1. Sudionici

Uzorak sudionika istraživanja sastojao se od ukupno 885 žena s područja Republike Hrvatske. Najveći broj sudionica, njih 341, pripada u dobnu skupinu od 22 do 25 godina. Obuhvaćen je isključivo uzorak žena u dobi od 16 do 40 godina starosti koje se trenutno nalaze u heteroseksualnoj romantičnoj vezi te koje poznaju svoga oca ili nekoga tko im predstavlja očinsku figuru u njihovom životu.

3.2. Instrumenti

3.2.1. Upitnik sociodemografskih karakteristika

Na početku samog upitnika sudionici su upitani o nekim sociodemografskim karakteristikama. Neka su pitanja bila eliminacijska zbog specifičnog uzorka kojeg se nastojalo zahvatiti ovim istraživanjem. Prvo su sudionici trebali naznačiti jesu li muškog ili ženskog spola te su samo osobe ženskog spola mogle nastaviti s ispunjavanjem upitnika. Zatim su sudionice trebale odabrati jednu od dobnih skupina kojoj pripadaju (16-18, 19-21, 22-25, 26-30, 31-35, 36-40). Dobne skupine su uvedene kako bi se automatski isključili sudionici koji ne pripadaju ciljanoj dobnoj skupini od 16 do 40 godina starosti. Potom je bilo potrebno naznačiti najviši završeni stupanj obrazovanja (*nezavršena osnovna škola, završena osnovna škola, završena srednja škola, završen preddiplomski studij, završen diplomski studij, završen poslijediplomski ili doktorski studij*) te bračni status (*slobodna, u vezi, u braku / izvanbračnoj zajednici*). Sve sudionice koje su odabrale odgovor „Slobodna“ eliminirane su iz daljnjeg ispitivanja. Sljedeće se pitanje odnosilo na prirodu romantične veze, a ispunjavanje upitnika su mogle nastaviti samo osobe koje su u heteroseksualnoj vezi. Nakon toga postavljeno je pitanje o dužini trajanja veze te su sudionice morale označiti žive li trenutno s partnerom ili

ne. Posljednje eliminacijsko pitanje odnosilo se na oca, odnosno očinsku figuru, te je glasilo: „Poznajete li svoga oca ili neku osobu koja u Vašem životu predstavlja očinsku figuru?“. Ispunjavanje upitnika su mogle nastaviti dakle samo sudionice koje su dale potvrđan odgovor. Nakon svakog eliminacijskog pitanja osobe koje nisu udovoljavale zadanim kriterijima dobile su poruku zahvale: „Poštovani, zahvaljujemo na interesu za sudjelovanje u istraživanju, međutim, potrebne su nam isključivo osobe koje ____ (kontekst je ovisio o eliminacijskom pitanju). Ukoliko i dalje želite pomoći u prikupljanju podataka, molimo Vas prosljedite poveznicu za istraživanje prijateljima i poznanicima.“.

3.2.2. Inventar privrženosti roditeljima i vršnjacima

Za ispitivanje privrženosti ocu korišten je hrvatski prijevod Inventara privrženosti roditeljima i vršnjacima (eng. *Inventory of Parent and Peer Attachment*, IPPA; Armsden i Greenberg, 1987; Miljević, 2011) i to Subskala privrženosti ocu. U ovom je istraživanju korištena revidirana verzija ovog instrumenta koja mjeri privrženosti majci, ocu i vršnjacima a sastoji se od ukupno 75 čestica (po 25 za majku, oca i vršnjake) (Miljević, 2011). Subskala privrženosti ocu se sastoji od ukupno 25 čestica koje se odnose na osjećaje ispitanika prema ocu ili prema osobi koju doživljava kao oca. Istovjetno originalnoj verziji ovog instrumenta, čestice revidirane verzije zasićene su trima faktorima: međusobno povjerenje, kvaliteta komunikacije i otuđenost. Primjeri nekih od čestica su sljedeći: „Ne primam dovoljno pažnje od svog oca.“, „Moj otac me razumije.“, „Volim čuti očevo mišljenje o stvarima koje su mi važne.“. Ipak, ove dvije verzije razlikuju se po tome što originalna verzija Upitnika privrženosti roditeljima i vršnjacima ne mjeri odvojeno privrženost majci i ocu već privrženost roditeljima zajedno kroz ukupno 28 čestica (Miljević, 2011). Sudionici svaku tvrdnju procjenjuju na skali Likertovog tipa od 5 stupnjeva pri čemu 1 označava „gotovo nikad ili nikad“, a 5 označava „gotovo uvijek ili uvijek“. Ukupan rezultat sudionika na Subskali privrženosti ocu, nakon što se obrnuto boduju negativno formilirane tvrdnje, formira se sumiranjem svih 25 čestica. Pri tome viši rezultat označava veću kvalitetu privrženosti. Armsden i Greenberg (1987) u svojoj studiji navode koeficijent unutarnje konzistencije (Cronbach α) za Subskalu privrženosti ocu 0,89 ($\alpha = 0,89$), dok on u ovom istraživanju iznosi 0,97 ($\alpha = 0,97$).

3.2.3. Revidirana skala samoprihvatanja i samokompetentnosti

Za mjerenje globalnog samopoštovanja korištena je Revidirana skala samoprihvatanja i samokompetentnosti (eng. *Self-liking/ self-competence Scale- Revised Version*, SLCS-R) (Tafarodi i Swann, 2001). Skala se sastoji od 16 tvrdnji, od kojih po 8 pripadaju svakoj od dimenzija - samoprihvatanju (npr. „*Sklona sam podcijeniti samu sebe.*“) i samokompetenciji (npr. „*Vrlo sam učinkovita u stvarima koje radim.*“). Unutar svake subskale su 4 čestice pozitivnog i 4 čestice negativnog smjera. Nakon revidiranja čestica negativnog smjera, dobiva se ukupan rezultat na svakoj od subskala, pri čemu viši rezultat ukazuje na veću razinu samoprihvatanja, odnosno samokompetentnosti. Svako od tvrdnji pridružena je skala od 5 stupnjeva pri čemu 1 označava „*Izrazito se ne slažem.*“, a 5 označava „*Izrazito se slažem.*“. Ukupan rezultat na pojedinim subskalama formira se kao prosječan rezultat procjena, što znači da je mogući teorijski raspon na svakoj subskali od 1 do 5. Osim što se rezultati na ovoj skali mogu koristiti odvojeno po subskalama, također se može izračunati i prosječan rezultat na cijeloj skali te se na taj način dobiva opća mjera samopoštovanja (Nekić, Uzelac i Jurkin, 2016). Tafarodi i Swann (2001) u svom su istraživanju utvrdili zadovoljavajuće metrijske karakteristike ove skale, pri čemu je unutarnja konzistencija (Cronbach α koeficijent) iznosila 0,92 ($\alpha = 0,92$) za subskalu samoprihvatanja te 0,89 ($\alpha = 0,89$) za subskalu samokompetentnosti. U ovom je istraživanju utvrđena unutarnja konzistencija za subskalu samoprihvatanja od 0,90 ($\alpha = 0,90$) te 0,82 za subskalu samokompetentnosti ($\alpha = 0,82$).

3.2.3. Multidimenzionalna skala ljubomore

Za ispitivanje ljubomore u romantičnoj vezi korišten je hrvatski prijevod Multidimenzionalne skale ljubomore (eng. *Multidimensional jealousy scale*, Pfeiffer i Wong, 1989; Kalebić, Martinović, Milanja, Perica i Čubela, 2000). Ova skala služi za mjerenje kognitivne (npr. „*Sumnjam da me vara.*“), emocionalne (npr. „*Koliko ste bili ljubomorni kada ta osoba flertuje s drugom ženom?*“) te bihevioralne ljubomore (npr. „*Govorim ružno o drugoj ženi prema kojoj pokazuje interes.*“) i sastoji se od ukupno 24 čestice, odnosno od 8 čestica u svakoj od subskala. Svaka se tvrdnja u upitniku odnosi na osobu „*X*“ koja predstavlja romantičnog partnera ispitanika. Uz svaku je tvrdnju pridružena skala za odgovore od 7 stupnjeva pri čemu na subskali kognitivne i bihevioralne ljubomore 1 označava „*Nikada*“, a 7 „*Uvijek*“; dok na subskali emocionalne ljubomore 1 označava „*Nimalo*“, a 7 „*izrazito*“. Rezultati za svaku subskalu formirani su kao linearna kombinacija, pa je tako teoretski raspon

rezultata od 8 do 56 za pojedinu subskalu, pri čemu viši rezultat indicira višu razinu ljubomore (Conar, 2019). Pfeiffer i Wong (1989) u svom su istraživanju utvrdili unutarnju konzistenciju za subskalu kognitivne ljubomore u iznosu od 0,92 ($\alpha = 0,92$), za subskalu emocionalne ljubomore 0,85 ($\alpha = 0,85$) te 0,89 za bihevioralnu subskalu ($\alpha = 0,89$). U ovom istraživanju Cronbach α koeficijenti iznose 0,89 za kognitivnu ljubomoru ($\alpha = 0,89$), 0,92 za emocionalnu ljubomoru ($\alpha = 0,92$) te naposljetku 0,86 za bihevioralnu subskalu ($\alpha = 0,86$).

3.2.4. Upitnik zadržavanja partnera

Kako bi se ispitalo korištenje strategija zadržavanja partnera, u istraživanju je korišten hrvatski prijevod Upitnika zadržavanja partnera (eng. *Mate Retention Inventory*, Buss, 1988; Kardum, Hudek-Knežević i Gračanin, 2006) i to Ženska verzija- heteroseksualna veza. Upitnik se sastoji od 104 čestice koje opisuju razna ponašanja u svrhu zadržavanja partnera, koje su podijeljene na 19 taktika- *oprez, skrivanje, monopolizacija vremena, izazivanje ljubomore, kažnjavanje prijete nevjeroj, emocionalna manipulacija, manipulacija obvezom, omalovažavanje suparnika, pokazivanje resursa, seksualni poticaji, uljepšavanje, iskazivanje ljubavi i brige, samoponižavanje, verbalni znakovi posjedovanja, fizički znakovi posjedovanja, posesivno ukrašavanje, omalovažavanje partnera, intraseksualne prijete i intraseksualno nasilje*. Tih 19 taktika zadržavanja partnera grupirano je u 5 specifičnih kategorija- *izravno čuvanje, interseksualni negativni poticaji, pozitivni poticaji, javni znakovi posjedovanja i intraseksualni negativni poticaji*. Naposljetku se kategorije mogu razvrstati u 2 domene- *interseksualne i intraseksualne domene*. U interseksualnu domenu uključene su kategorije *izravnog čuvanja partnera, interseksualni negativni poticaji te pozitivni poticaji*. U intraseksualnu domenu su pak uključene kategorije *intraseksualnih negativnih poticaja te javni znakovi posjedovanja*. Osim spomenute dvije domene, kategorije je također moguće grupirati u ugrožavajuće (*izravno čuvanje, interseksualni negativni poticaji i intraseksualni negativni poticaji*) i podržavajuće strategije (*pozitivni poticaji i javni znakovi posjedovanja*).

Na početku upitnika sudionicama je dana uputa da na skali od 0 do 3 procijene koliko su često iskazivali određena ponašanja prema svom romantičnom partneru u posljednjih 12 mjeseci. Zadatak ispitanica bio je ocijeniti svaku tvrdnju na skali od 4 stupnja pri čemu je 0 značilo „*Nikad se nisam tako ponašala*“, a 3 „*Često sam se tako ponašala*“. Ukupni rezultat na svakoj razini računa se na način da se ostvareni rezultat podijeli s brojem čestica u

pripadajućoj domeni, kategoriji ili taktici. Prema tome, svi se rezultati kreću između 0 i 3, a viši rezultat predstavlja češće korištenje strategija zadržavanja partnera.

Na hrvatskom uzorku pouzdanosti za kategorije zadržavanja partnera za žene bile su: izravno čuvanje $\alpha = 0,76$, interseksualni negativni poticaji $\alpha = 0,74$, pozitivni poticaji $\alpha = 0,76$, javni znakovi posjedovanja $\alpha = 0,65$ te intraseksualni negativni poticaji $\alpha = 0,42$ (Kardum i sur., 2006). U ovom su istraživanju utvrđeni sljedeći koeficijenti unutarne konzistencije: izravno čuvanje $\alpha = 0,86$, interseksualni negativni poticaji $\alpha = 0,88$, pozitivni poticaji $\alpha = 0,84$, javni znakovi posjedovanja $\alpha = 0,81$ te intraseksualni negativni poticaji $\alpha = 0,75$. Vrijednosti ostalih koeficijenata Cronbach α nalaze se u poglavlju s rezultatima u Tablici 1. koja sadrži deskriptivno statističke pokazatelje svih instrumenata korištenih u ovom istraživanju.

3.3. Postupak

Nakon dobivenog odobrenja za provođenje istraživanja od strane Etičkog povjerenstva Fakulteta hrvatskih studija, kreiran je *online* upitnik putem *Google* obrasca. Upitnik je distribuiran putem fakultetskih adresa elektroničke pošte te je podijeljen u raznim grupama na društvenoj mreži *Facebook*.

Svi su sudionici na početku upitnika bili informirani o svrsi upitnika te im je zagarantirana anonimnost. Također, bili su obaviješteni o tome da mogu odustati od odgovaranja na upitnik u bilo kojem trenutku bez ikakvih posljedica te da će se njihovi rezultati koristiti isključivo u svrhu izrade diplomskog rada i to na grupnoj razini. Nadalje, sudionicima je rečeno kako sve upite o istraživanju i rezultatima mogu postaviti autorici istraživanja na adresu elektroničke pošte koja je bila naznačena. Nakon što su pročitali informirani pristanak i naznačili da su suglasni sa svime napisanim o uvjetima sudjelovanja, sudionici su mogli pristupiti rješavanju upitnika. Ukoliko su prošli sva eliminacijska pitanja, sudionici su ispunili četiri različita upitnika, a prije svakog su dobili jasnu uputu za rješavanje. Ispunjavanje je trajalo otprilike 20 minuta, a na kraju upitnika sudionicima je upućena zahvala za odgovaranje.

4. Rezultati

4.1. Deskriptivna statistika

4.1.1. Uzorak

Kako bi se ispitala karakteristika uzorka koji je sudjelovao u ovom istraživanju, izračunate su učestalosti pojedinih kategorija unutar demografskih varijabli. Tako je utvrđeno da je u istraživanju sudjelovalo 855 žena koje su navele da su u heteroseksualnoj vezi te da poznaju svog oca ili neku očinsku figuru. Svi sudionici koji nisu zadovoljavali ove uvjete isključeni su iz istraživanja. Također, u istraživanju su sudjelovale 192 sudionice (22,5%) koje su u braku ili izvanbračnoj zajednici te 663 sudionice (77,5%) koje su u vezi, dok su svi ostali sudionici isključeni iz istraživanja.

Utvrđeno je kako je u istraživanju sudjelovalo 67 sudionica (7,8%) u dobi od 16 do 18 godina, 135 sudionica (15,8%) u dobi od 19 do 21 godine, 341 sudionica (39,9%) u dobi od 22 do 25 godina, 161 sudionica (18,8%) u dobi od 26 do 30 godina, 89 sudionica (10,4%) u dobi od 31 do 35 godina te 62 sudionice (7,3%) u dobi od 36 do 40 godina.

Prema stupnju obrazovanja, 25 sudionica (2,9%) ima završenu osnovnu školu, 320 sudionica (37,4%) ima završenu srednju strukovnu školu ili gimnaziju, 289 sudionica (31,5%) ima završen stručni ili sveučilišni preddiplomski studij, 216 sudionica (25,3%) ima završen diplomski studij te 25 sudionica (2,9%) ima završen poslijediplomski ili doktorski studij.

Prema trajanju veze, 80 sudionica (9,4%) je u vezi kraćoj od 6 mjeseci, 89 sudionica (10,4%) je u vezi od 6 mjeseci do godinu dana, 135 sudionica (15,8%) je u vezi duljoj od godinu dana, a kraćoj od 2 godine, 301 sudionica (35,2%) je u vezi od 2 do 5 godina, 162 sudionice (18,9%) su u vezi duljoj od 5, a kraćoj od 10 godina te 88 sudionica (10,3%) je u vezi duljoj od 10 godina. S partnerom živi 366 sudionica (42,8%), dok ih njih 489 (57,2%) ne živi s partnerom.

4.1.2. Instrumenti

Kako bi se ispitale karakteristike instrumenata korištenih u ovom istraživanju, izračunati su njihovi deskriptivno-statistički pokazatelji. Ti se pokazatelji nalaze u Tablici 1. Normalitet distribucija ovih varijabli ispitan je Kolmogorov-Smirnovljevim testom, koji je pokazao kako distribucije svih varijabli statistički značajno odstupaju od normalne uz $p < ,001$,

odnosno, uz $p = ,001$ kod subskale samokompetentnosti te uz $p = ,006$ kod subskale javnih znakova posjedovanja. Međutim, pokazalo se kako kod privrženosti ocu, samoprihvatanja, samokompetentnosti, pozitivnih poticaja, javnih znakova posjedovanja, podržavajućih strategija i emocionalne ljubomore koeficijenti asimetričnosti i spljoštenosti nisu izlazili iz raspona od $|1|$, prema čemu možemo zaključiti kako je kod tih varijabli odstupanje od normalne distribucije malo te se distribucije tih varijabli mogu smatrati normalnima. Korištenjem standardnih pogrešaka koeficijenta asimetričnosti i koeficijenta spljoštenosti ($SE_{\gamma_1} = 0,084$, $SE_{\kappa} = 0,167$) konstruirani su intervali pouzdanosti oko tih koeficijenata. Međutim, niti kod jedne od ovih varijabli intervali pouzdanosti nisu zahvaćali granice intervala od $|1|$ te je stoga zaključeno kako distribucije ovih varijabli odstupaju od normalne distribucije. U daljnjim analizama nad ovim varijablama primijenjene su neparametrijske metode, a u Tablici 1. za ove varijable prikazani su medijan i interkvartilno raspršenje umjesto aritmetičke sredine i standardne devijacije.

Pouzdanosti instrumenata procijenjene su Cronbachovim α koeficijentom te su se pokazale zadovoljavajuće visokima kod svih skala i subskala.

Tablica 1. *Deskriptivno statistički pokazatelji instrumenata korištenih u ovom istraživanju.*

(Sub)skala	<i>M/C</i>	<i>SD/IQR</i>	Min.	Max.	γ_1	κ	α
Privrženost ocu	86,92	24,129	26	125	-0,50	-0,70	,97
Samoprihvatanje	26,02	7,067	8	40	-0,09	-0,63	,90
Samokompetentnost	26,10	5,273	12	40	-0,03	-0,17	,82
Izravno čuvanje*	24,00	7,00	18	64	1,74	3,97	,86
Interseksualni negativni poticaji*	36,00	11,00	28	91	1,55	2,89	,88
Pozitivni poticaji	58,30	10,269	29	94	0,40	0,34	,84
Javni znakovi posjedovanja	31,49	6,916	15	54	0,17	-0,16	,81
Intraseksualni negativni poticaji*	16,00	2,00	16	49	4,01	25,50	,75
Interseksualne manipulacije*	118,00	27,00	77	243	1,23	2,36	,93
Intraseksualne manipulacije*	49,00	9,00	31	102	0,92	2,60	,82
Ugrožavajuće strategije*	77,00	18,00	62	180	1,77	3,95	,92
Podržavajuće strategije	89,78	15,347	46	143	0,37	0,21	,89
Zadržavanje partnera (<i>ukupan rezultat</i>)*	169,00	34,00	115	327	1,21	2,41	,94
Ljubomora (kognitivna)*	12,00	9,00	8	54	1,76	3,30	,89
Ljubomora (emocionalna)	34,21	12,792	8	56	-0,30	-0,79	,92
Ljubomora (bihevioralna)*	12,00	7,00	8	56	2,07	5,11	,86

Legenda: *M* – aritmetička sredina, *C* – medijan, *SD* – standardna devijacija, *IQR* – interkvartilno raspršenje, Min. – Minimum, Max. – maksimum, γ_1 – koeficijent asimetričnosti, κ – koeficijent spljoštenosti, α – Cronbachov α koeficijent. Napomena: kod varijabli označenih sa * distribucije su odstupale od normalne distribucije te su stoga izračunati medijan i interkvartilno raspršenje umjesto aritmetičke sredine i standardne devijacije.

4.2. Dobne razlike

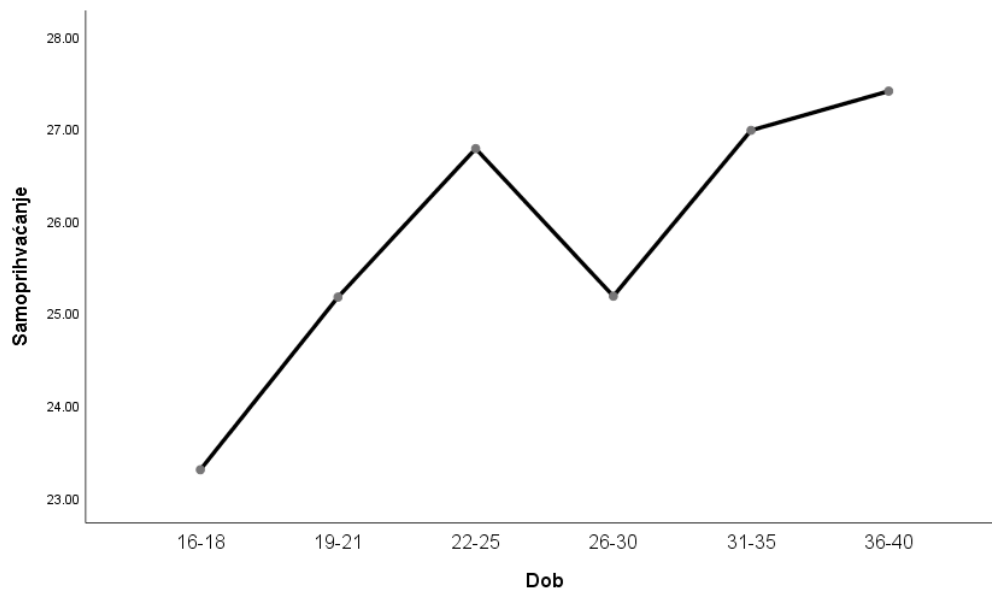
Kako bi se ispitalo postoje li dobne razlike u konstruktima obuhvaćenima ovim istraživanjem, proveden je niz analiza varijance s dobi kao nezavisnom varijablom te svakim od konstrukata kao zavisnom varijablom u jednoj od analiza. U onim slučajevima kad je distribucija zavisne varijable suviše odstupala od normalne, umjesto analize varijance proveden je Kruskal-Wallisov test.

4.2.1. Privrženost ocu

Pokazalo se kako ne postoje statistički značajne dobne razlike u privrženosti ocu: $F(5, 849) = 0,93$; $p = ,46$.

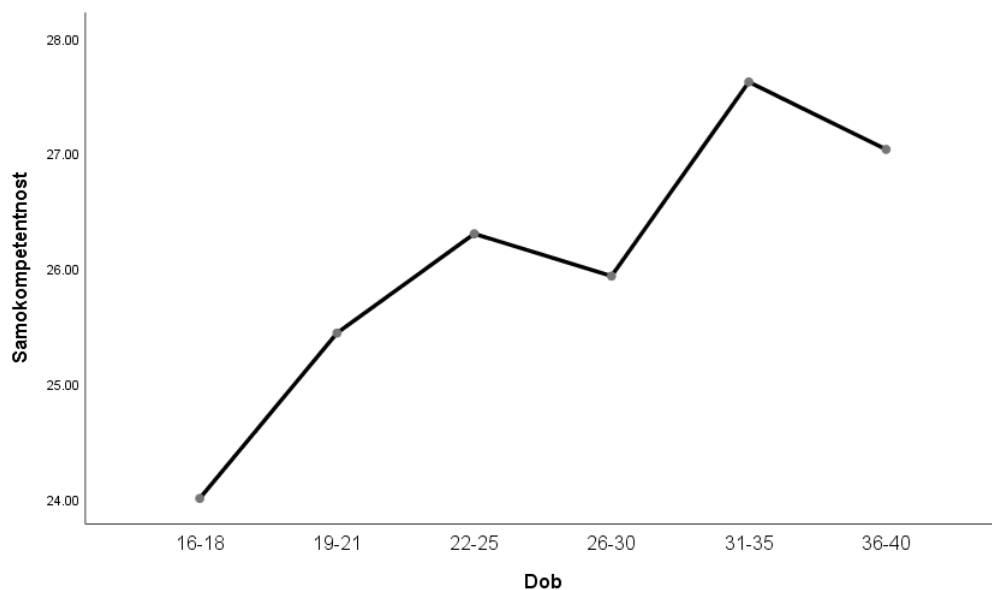
4.2.2. Samopoštovanje

Statistički značajne dobne razlike pronađene su u samoprihvatanju: $F(5, 849) = 4,51$; $p < ,001$ uz malu veličinu učinka, $\eta_p^2 = ,03$. Kako bi se detaljnije ispitala priroda ove razlike, proveden je niz Schefféovih *post-hoc* testova. Tim je testovima utvrđeno kako statistički značajna razlika u samoprihvatanju postoji jedino između dobne skupine 16-18 i dobne skupine 22-25 ($p = ,02$), pri čemu dobna skupina 16-18 postiže niže rezultate ($M = 23,30$) od dobne skupine 22-25 ($M = 26,78$). Grafički prikaz ovih razlika nalazi se na Slici 3. Može se zaključiti kako samoprihvatanje generalno raste od mlađe prema starijoj dobi, ali se rast s vremenom usporava.

Slika 3. Aritmetička sredina samoprihvatanja ovisno o dobi.

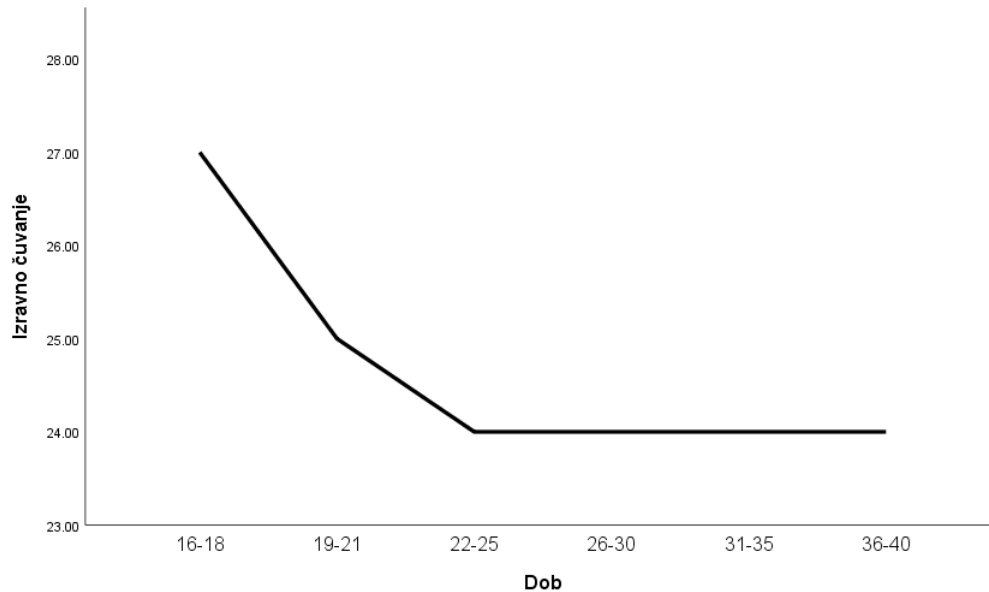
Statistički značajne razlike pronađene su i u samokompetentnosti: $F(5, 849) = 4,64$; $p < ,001$ uz malu veličinu efekta, $\eta_p^2 = ,03$. Kako bi se detaljnije ispitala priroda ove razlike, proveden je niz Schefféovih *post-hoc* testova. Tim je testovima utvrđeno kako statistički značajna razlika u samokompetentnosti postoji jedino između dobne skupine 16-18 i dobne skupine 31-35 ($p = ,001$), pri čemu dobna skupina 16-18 postiže niže rezultate ($M = 24$) od dobne skupine 22-25 ($M = 27,62$). Grafički prikaz ovih razlika nalazi se na Slici 4. Može se zaključiti kako samokompetentnost generalno raste od mlađe prema starijoj dobi.

Slika 4. Aritmetička sredina samokompetentnosti ovisno o dobi.

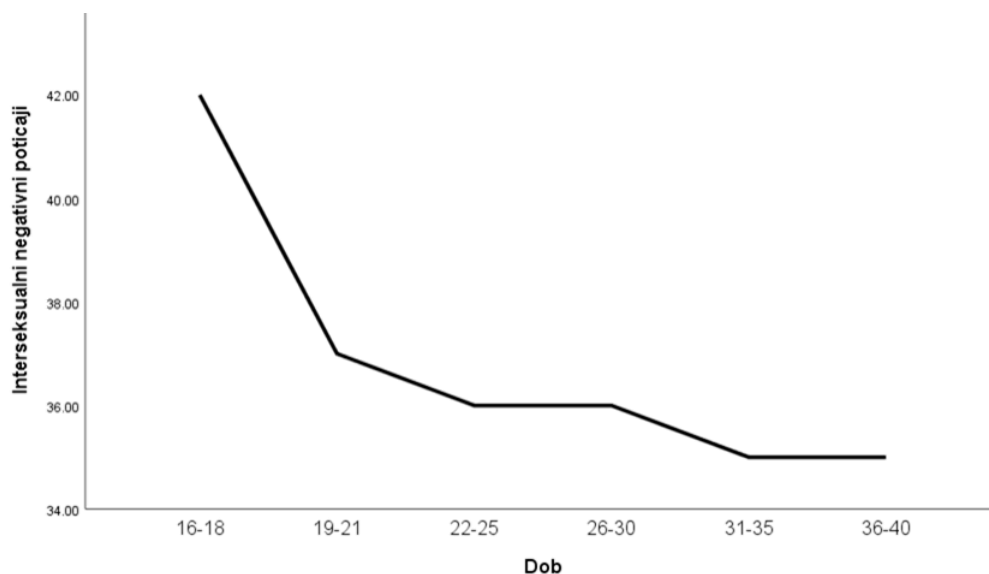
4.2.3. Zadržavanje partnera

Statistički značajna dobna razlika pronađena je kod izravnog čuvanja: $H(5) = 13,05$; $p = ,02$. *Post-hoc* testovi nisu mogli biti primijenjeni budući da se radi o neparametrijskoj metodi. Grafički prikaz ovih razlika nalazi se na Slici 5. Može se zaključiti kako s porastom dobi vrlo brzo dolazi do pada u izravnom čuvanju te kako s daljnjim porastom dobi izravno čuvanje stagnira.

Slika 5. Medijan izravnog čuvanja ovisno o dobi.

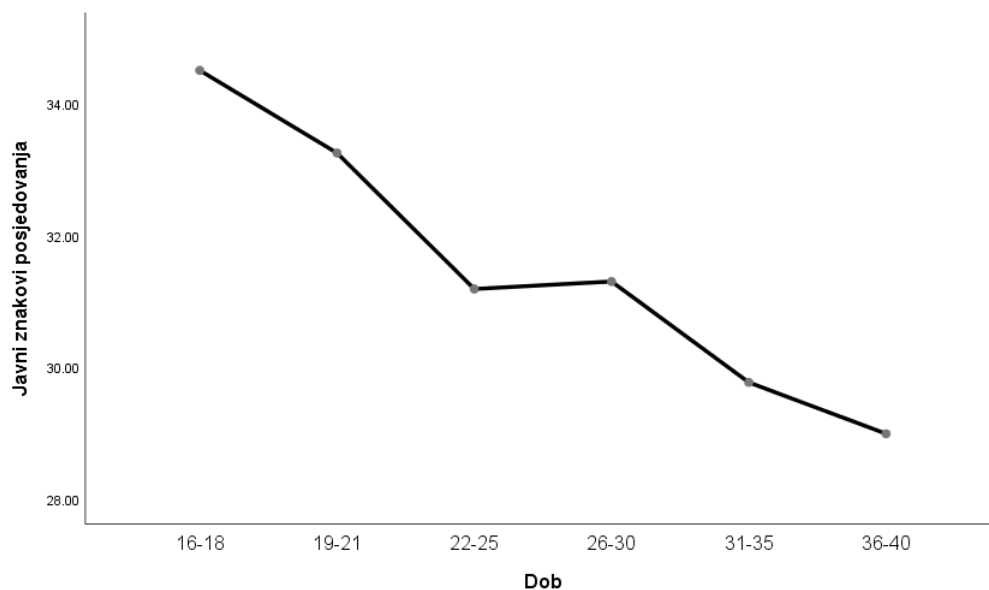
Statistički značajna dobna razlika pronađena je kod interseksualnih negativnih poticaja: $H(5) = 23,92$; $p < ,001$. *Post-hoc* testovi nisu mogli biti primijenjeni budući da se radi o neparametrijskoj metodi. Grafički prikaz ovih razlika nalazi se na Slici 6. Može se zaključiti kako s porastom dobi dolazi do pada interseksualnih negativnih poticaja, ali se brzina tog pada s vremenom usporava.

Slika 6. Medijan interseksualnih negativnih poticaja ovisno o dobi.

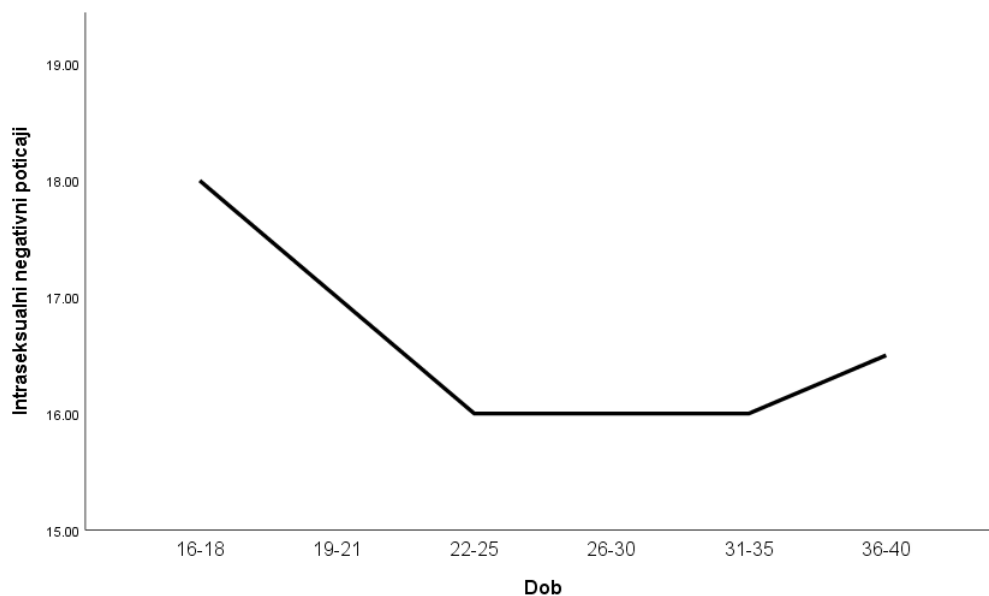
Pokazalo se kako ne postoje statistički značajne dobne razlike u pozitivnim poticajima: $F(5, 849) = 2,13; p = ,06$.

Statistički značajne dobne razlike pronađene su u javnim znakovima posjedovanja: $F(5, 849) = 7,47; p < ,001$ uz malu veličinu učinka, $\eta_p^2 = ,04$. Kako bi se detaljnije ispitala priroda ove razlike, proveden je niz Schefféovih *post-hoc* testova. Tim je testovima utvrđeno kako statistički značajna razlika u javnim znakovima posjedovanja postoji između dobne skupine 16-18 i dobne skupine 22-25 ($p = ,02$), pri čemu dobna skupina 16-18 postiže više rezultate ($M = 34,51$) od dobne skupine 22-25 ($M = 31,18$); između dobne skupine 16-18 i dobne skupine 31-35 ($p = ,002$), pri čemu dobna skupina 16-18 postiže više rezultate ($M = 34,51$) od dobne skupine 31-35 ($M = 29,76$); između dobne skupine 16-18 i dobne skupine 36-40 ($p = ,001$), pri čemu dobna skupina 16-18 postiže više rezultate ($M = 34,51$) od dobne skupine 36-40 ($M = 28,98$); između dobne skupine 19-21 i dobne skupine 31-35 ($p = ,02$), pri čemu dobna skupina 19-21 postiže više rezultate ($M = 33,25$) od dobne skupine 31-35 ($M = 29,76$); te između dobne skupine 19-21 i dobne skupine 36-40 ($p = ,005$), pri čemu dobna skupina 19-21 postiže više rezultate ($M = 33,25$) od dobne skupine 36-40 ($M = 28,98$). Grafički prikaz ovih razlika nalazi se na Slici 7. Može se zaključiti kako s porastom dobi dolazi do pada u javnim znakovima posjedovanja.

Slika 7. Aritmetička sredina javnih znakova posjedovanja ovisno o dobi.

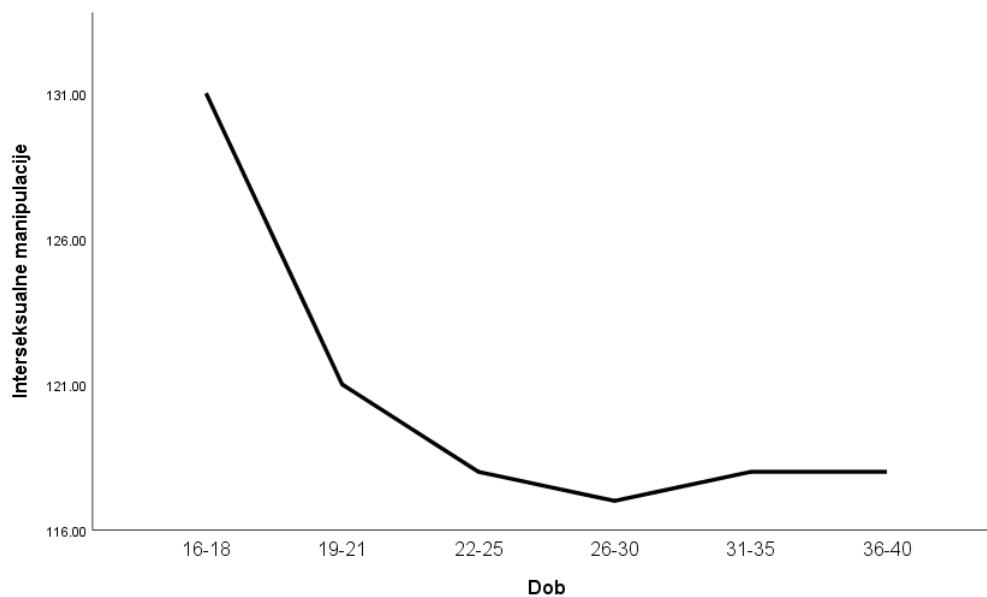
Statistički značajna dobna razlika pronađena je kod intraseksualnih negativnih poticaja: $H(5) = 26,17$; $p < ,001$. *Post-hoc* testovi nisu mogli biti primijenjeni budući da se radi o neparametrijskoj metodi. Grafički prikaz ovih razlika nalazi se na Slici 8. Može se zaključiti kako s porastom dobi isprva dolazi do pada, a potom do stagnacije intraseksualnih negativnih poticaja.

Slika 8. Medijan intraseksualnih negativnih poticaja ovisno o dobi.

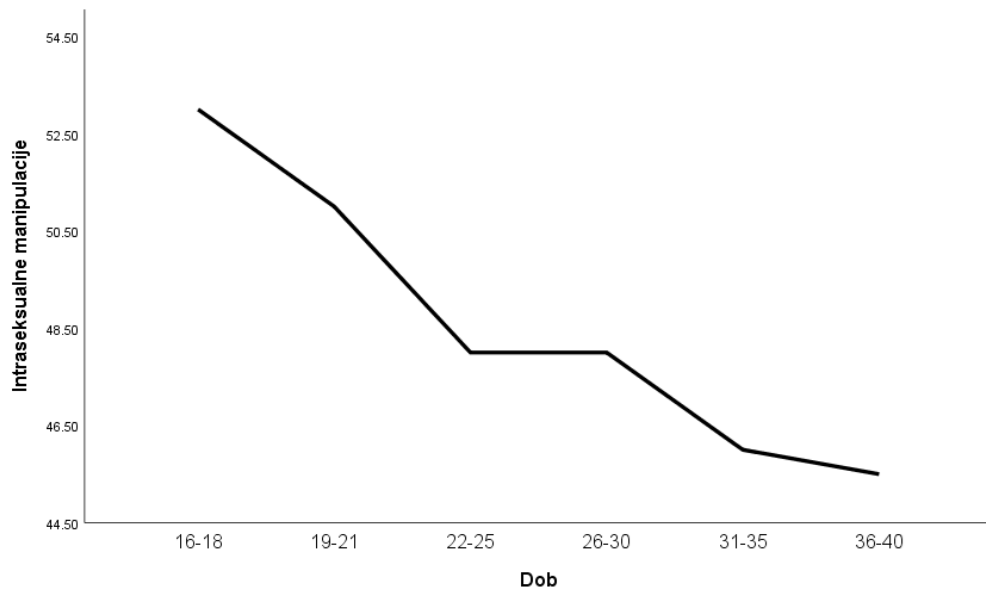
Statistički značajna dobna razlika pronađena je kod interseksualnih manipulacija: $H(5) = 17,92$; $p = ,003$. *Post-hoc* testovi nisu mogli biti primijenjeni budući da se radi o

neparametrijskoj metodi. Grafički prikaz ovih razlika nalazi se na Slici 9. Može se zaključiti kako s porastom dobi isprva dolazi do pada, a potom do stagnacije interseksualnih manipulacija.

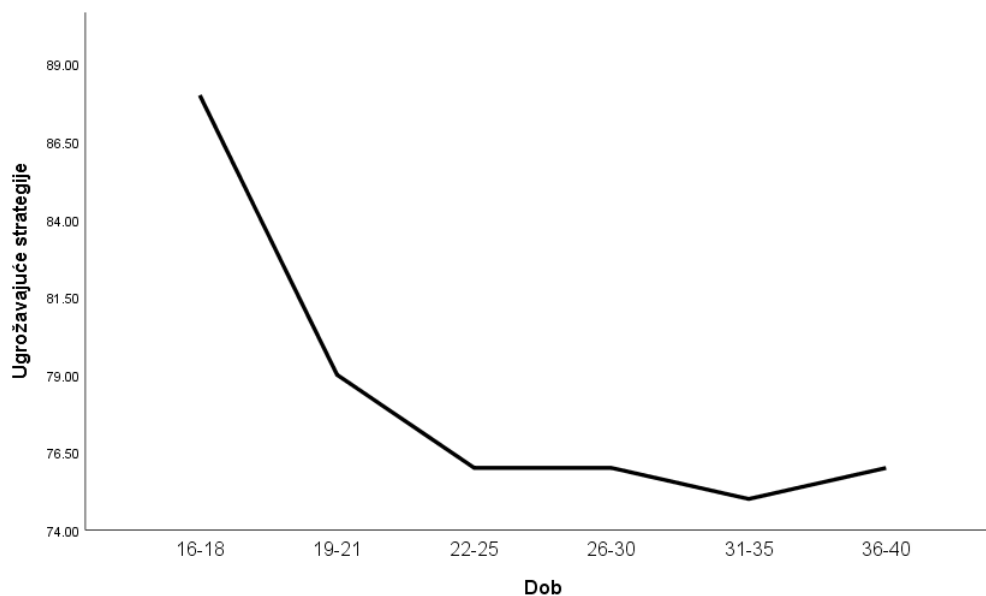
Slika 9. Medijan interseksualnih manipulacija ovisno o dobi.

Statistički značajna dobna razlika pronađena je kod intraseksualnih manipulacija: $H(5) = 37,72$; $p < ,001$. *Post-hoc* testovi nisu mogli biti primijenjeni budući da se radi o neparametrijskoj metodi. Grafički prikaz ovih razlika nalazi se na Slici 10. Može se zaključiti kako s porastom dobi dolazi do pada intraseksualnih manipulacija.

Slika 10. Medijan intraseksualnih manipulacija ovisno o dobi.

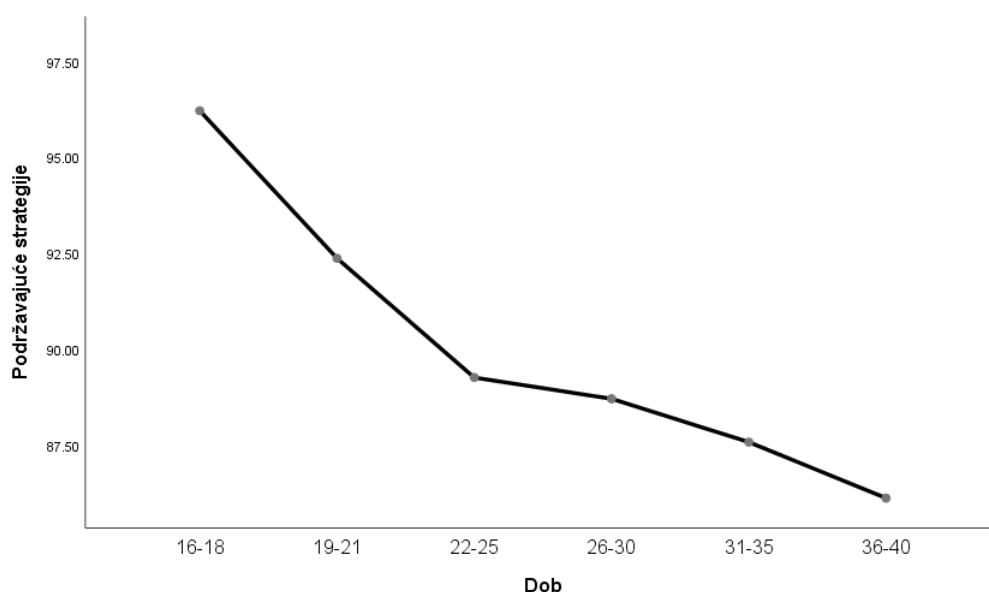
Statistički značajna dobna razlika pronađena je kod ugrožavajućih strategija: $H(5) = 23,76$; $p < ,001$. *Post-hoc* testovi nisu mogli biti primijenjeni budući da se radi o neparametrijskoj metodi. Grafički prikaz ovih razlika nalazi se na Slici 11. Može se zaključiti kako s porastom dobi isprva dolazi do pada, a potom do stagnacije ugrožavajućih strategija.

Slika 11. Medijan ugrožavajućih strategija ovisno o dobi.

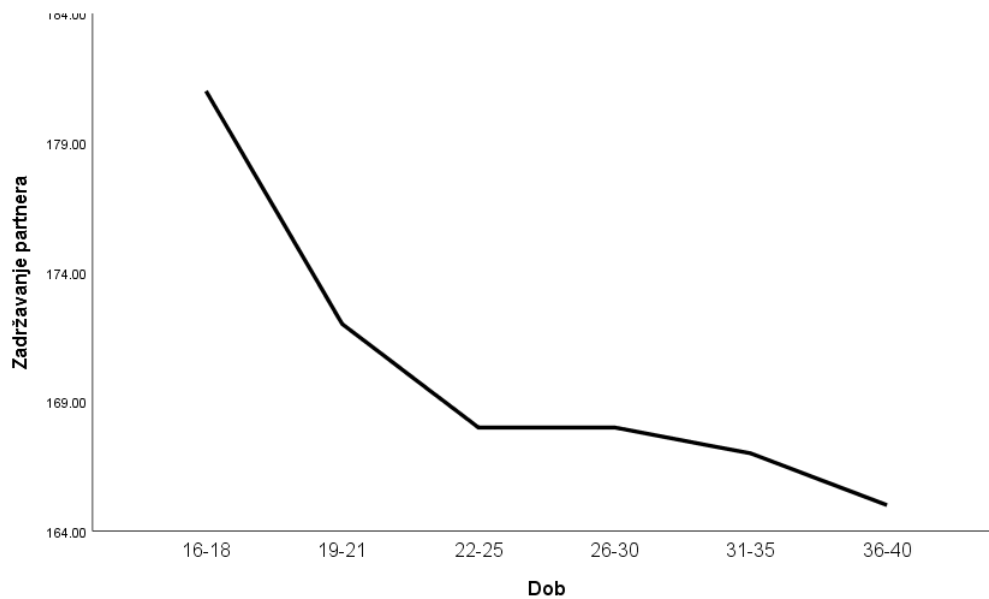
Statistički značajne dobne razlike pronađene su u podržavajućim strategijama: $F(5, 849) = 4,52$; $p < ,001$ uz malu veličinu efekta, $\eta_p^2 = ,03$. Kako bi se detaljnije ispitala priroda ove razlike, proveden je niz Schefféovih *post-hoc* testova. Tim je testovima utvrđeno kako

postoji statistički značajna razlika između dobne skupine 16-18 i dobne skupine 22-25 ($p = ,04$), pri čemu dobna skupina 16-18 postiže više rezultate ($M = 96,21$) od dobne skupine 22-25 ($M = 89,26$); između dobne skupine 16-18 i dobne skupine 26-30 ($p = ,04$) pri čemu dobna skupina 16-18 postiže više rezultate ($M = 96,21$) od dobne skupine 26-30 ($M = 88,71$); između dobne skupine 16-18 i dobne skupine 31-35 ($p = ,03$) pri čemu dobna skupina 16-18 postiže više rezultate ($M = 96,21$) od dobne skupine 31-35 ($M = 87,57$) te između dobne skupine 16-18 i dobne skupine 36-40 ($p = ,02$) pri čemu dobna skupina 16-18 postiže više rezultate ($M = 96,21$) od dobne skupine 36-40 ($M = 86,11$). Grafički prikaz ovih razlika nalazi se na Slici 12. Može se zaključiti kako s porastom dobi dolazi do pada podržavajućih strategija.

Slika 12. Aritmetička sredina podržavajućih strategija ovisno o dobi.

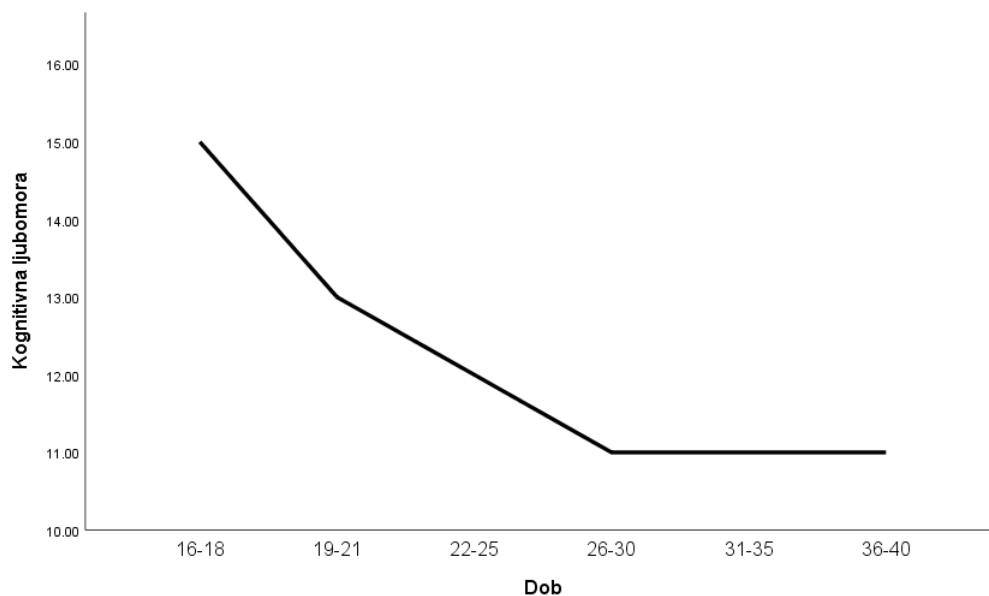
Statistički značajna dobna razlika pronađena je kod ukupnog rezultata na Upitniku zadržavanja partnera: $H(5) = 23,47$; $p < ,001$. *Post-hoc* testovi nisu mogli biti primijenjeni budući da se radi o neparametrijskoj metodi. Grafički prikaz ovih razlika nalazi se na Slici 13. Može se zaključiti kako s porastom dobi dolazi do pada u zadržavanju partnera.

Slika 13. Medijan ugrožavajućih strategija ovisno o dobi.

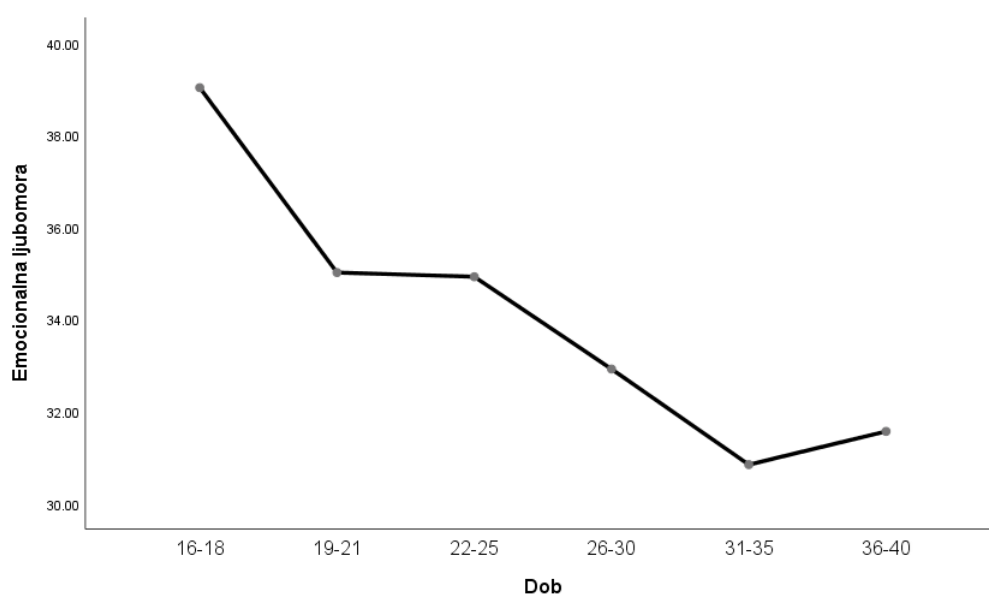
4.2.4. Ljubomora

Statistički značajna dobna razlika pronađena je kod kognitivne ljubomore: $H(5) = 29,80$; $p < ,001$. *Post-hoc* testovi nisu mogli biti primijenjeni budući da se radi o neparametrijskoj metodi. Grafički prikaz ovih razlika nalazi se na Slici 14. Može se zaključiti kako s porastom dobi isprva dolazi do pada, a kasnije do stagnacije u kognitivnoj ljubomori.

Slika 14. Medijan kognitivne ljubomore ovisno o dobi.

Statistički značajne dobne razlike pronađene su u emocionalnoj ljubomori: $F(5, 849) = 4,40$; $p = ,001$ uz malu veličinu efekta, $\eta_p^2 = ,03$. Kako bi se detaljnije ispitala priroda ove razlike, proveden je niz Schefféovih *post-hoc* testova. Tim je testovima utvrđeno kako postoji statistički značajna razlika između dobne skupine 16-18 i dobne skupine 31-35 ($p = ,007$), pri čemu dobna skupina 16-18 postiže više rezultate ($M = 39,03$) od dobne skupine 31-35 ($M = 30,84$) te između dobne skupine 16-18 i dobne skupine 36-40 ($p = ,049$), pri čemu dobna skupina 16-18 postiže više rezultate ($M = 39,03$) od dobne skupine 36-40 ($M = 31,56$). Grafički prikaz ovih razlika nalazi se na Slici 15. Može se zaključiti kako s porastom dobi dolazi do pada u emocionalnoj ljubomori.

Slika 15. Aritmetička sredina emocionalne ljubomore ovisno o dobi.

Kod bihevioralne ljubomore nisu pronađene statistički značajne dobne razlike: $H(5) = 5,89$; $p = ,32$.

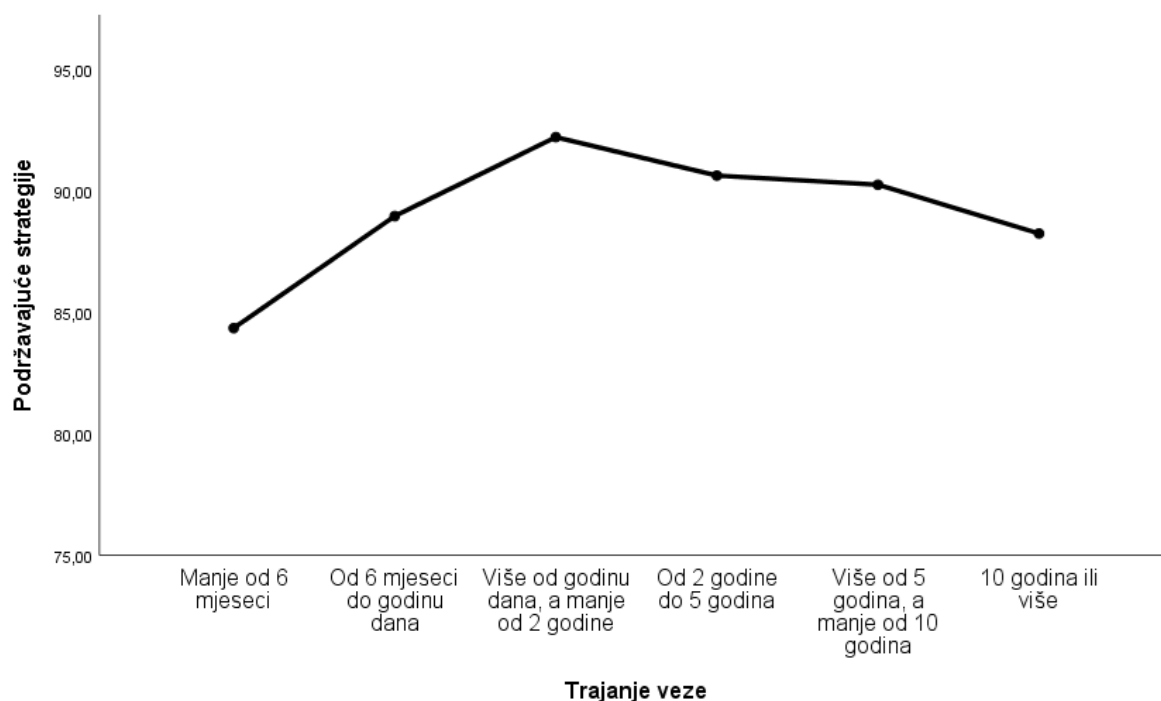
4.3. Razlike u korištenju strategija zadržavanja partnera

4.3.1. Trajanje veze

Kako bi se ispitalo djeluje li dužina veze na strategije zadržavanja partnera, proveden je niz Kruskal-Wallisovih testova i jedna analiza varijance s trajanjem veze kao nezavisnom varijablom te strategijama zadržavanja partnera kao zavisnim varijablama. Rezultati su pokazali kako statistički značajna razlika postoji kod interseksualnih manipulacija: $H(5) = 12,92$; $p = ,02$, kod intraseksualnih manipulacija: $H(5) = 12,36$; $p = ,03$ te kod podržavajućih

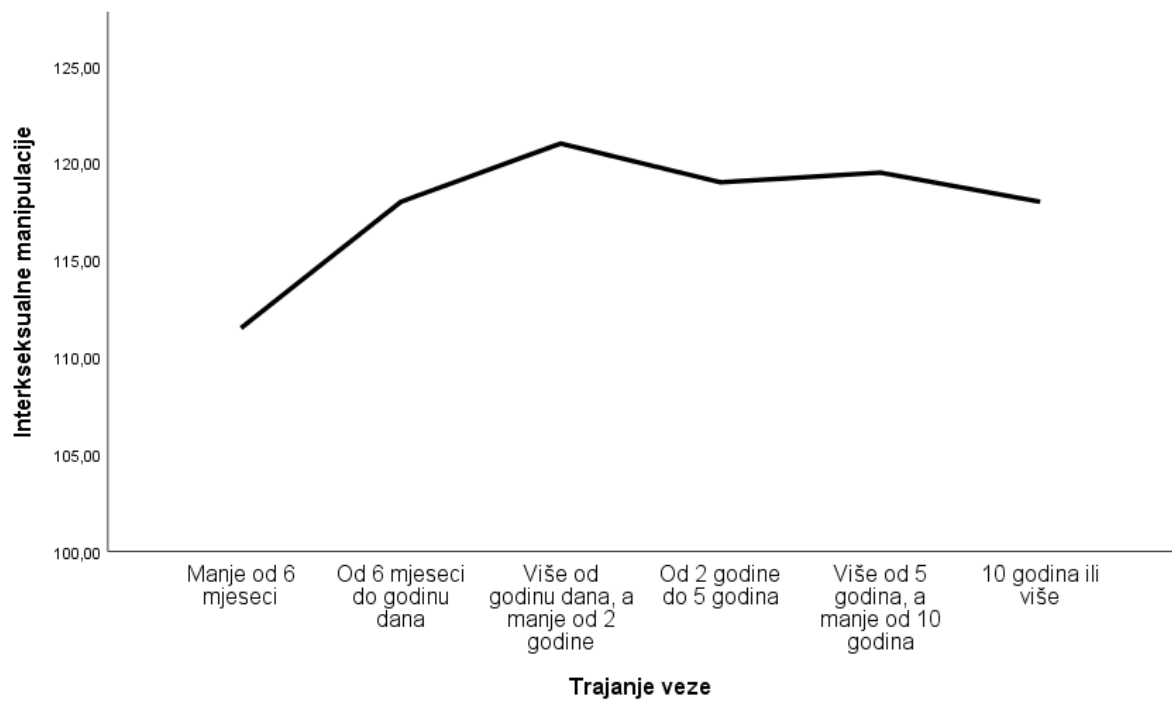
strategija: $F(5, 849) = 3,16$; $p = ,008$ uz malu veličinu efekta, $\eta^2 = ,02$. Statistički značajne razlike nije bilo kod ugrožavajućih strategija: $H(5) = 7,5$; $p = ,19$.

Kako bi se detaljnije ispitala priroda razlike dobivene kod podržavajućih strategija, proveden je niz Schefféovih *post-hoc* testova. Tim testovima statistički značajna razlika pronađena je jedino između skupine koja je u vezi manje od 6 mjeseci te skupine koja je u vezi više od godine dana, a manje od dvije godine ($p = ,02$), pri čemu osobe koje su u vezi više od godinu dana, a manje od dvije godine postižu više rezultate ($M = 92,19$) od osoba koje su u vezi manje od 6 mjeseci ($M = 84,34$). Grafički prikaz ove razlike nalazi se na Slici 16.

Slika 16. Aritmetička sredina podržavajućih strategija ovisno o trajanju veze.

S obzirom na proveden neparametrijski test, dobivene razlike u interseksualnim manipulacijama i intraseksualnim manipulacijama nije moguće detaljnije ispitati *post-hoc* testovima. No, vizualnom inspekcijom prosječnih odgovora na te dvije varijable preko raspona trajanja veze (Slika 17 i Slika 18) moguće je primijetiti kako su te strategije najizraženije kod srednjih raspona trajanja veze, a slabije su izražene na početku veze i u dugotrajnim vezama.

Slika 17. Medijan interksekusualnih manipulacija ovisno o trajanju veze

Slika 18. Medijan intraseksualnih manipulacija ovisno o trajanju veze

4.3.2. Posvećenost vezi

Kako bi se ispitalo postoje li razlike u strategijama zadržavanja partnera ovisno o posvećenosti vezi (veza ili brak), proveden je niz Mann-Whitneyjevih U testova i jedan Welchov t-test s posvećenosti vezi kao nezavisnom varijablom te strategijama zadržavanja partnera kao zavisnim varijablama. Pokazalo se kako statistički značajna razlika ne postoji niti kod interseksualnih manipulacija: $U = 62652,5$; $p = ,74$, niti kod intraseksualnih manipulacija: $U = 60099$; $p = ,24$, niti kod ugrožavajućih strategija: $U = 61600,5$; $p = ,5$, niti kod podržavajućih strategija: $t(296,3) = -,54$; $p = ,59$.

4.3.3. Život s partnerom

Kako bi se ispitalo postoje li razlike u strategijama zadržavanja partnera ovisno o tome živi li osoba s partnerom ili ne, proveden je niz Mann-Whitneyjevih U testova i jedan Welchov t-test sa životom s partnerom kao nezavisnom varijablom te strategijama zadržavanja partnera kao zavisnim varijablama. Pokazalo se kako statistički značajna razlika ne postoji niti kod interseksualnih manipulacija: $U = 86426,5$; $p = ,39$, niti kod intraseksualnih manipulacija: $U = 88800$; $p = ,85$, niti kod ugrožavajućih strategija: $U = 85836,5$; $p = ,31$, niti kod podržavajućih strategija: $t(779) = ,01$; $p = ,99$.

4.4. Korelacije

4.4.1. Privrženost ocu

Kako bi se ispitala povezanost privrženosti ocu s ostalim konstruktima mjerenima u ovom istraživanju, izračunati su koeficijenti korelacije. Ukoliko je varijabla s kojom se privrženost ocu korelira imala distribuciju koja ne odstupa suviše od normalne distribucije, izračunat je Pearsonov koeficijent korelacije, dok je Spearmanov koeficijent korelacije izračunat ukoliko je ta varijabla imala distribuciju koja je suviše odstupala od normalne distribucije. Prikaz ovih korelacija nalazi se u Tablici 2.

Pokazalo se kako je privrženost ocu u pozitivnoj korelaciji sa samopoštovanjem te u negativnoj korelaciji s ljubomorom i sa nekim aspektima zadržavanja partnera: izravnim čuvanjem, interseksualnim negativnim poticajima, intraseksualnim negativnim poticajima, interseksualnim manipulacijama i ugrožavajućim strategijama, dok s ostalim aspektima

zadržavanja partnera (pozitivni poticaji, javni znakovi posjedovanja, intraseksualne manipulacije, podržavajuće strategije i ukupan rezultat na upitniku zadržavanja partnera) privrženost ocu nije korelirala. Privrženost ocu ostvaruje najvišu pozitivnu povezanost sa samoprihvatanjem, a najvišu negativnu povezanost s interseksualnim negativnim poticajima.

Tablica 2. *Pearsonovi i Spearmanovi koeficijenti korelacije između privrženosti ocu i drugih konstrukata mjerenih u ovom istraživanju.*

Konstrukt	<i>r</i> / ρ
Samoprihvatanje	,26**
Samokompetentnost	,24**
Izravno čuvanje†	-,09**
Interseksualni negativni poticaji†	-,13**
Pozitivni poticaji	,003
Javni znakovi posjedovanja	,008
Intraseksualni negativni poticaji†	-,09**
Interseksualne manipulacije†	-,07*
Intraseksualne manipulacije†	,003
Ugrožavajuće strategije†	-,12**
Podržavajuće strategije	,006
Zadržavanje partnera (<i>ukupan rezultat</i>)†	-,06
Ljubomora (kognitivna)†	-,10**
Ljubomora (emocionalna)	-,08*
Ljubomora (bihevioralna)†	-,09**

Legenda: *r* – Pearsonov koeficijent korelacije, ρ – Spearmanov koeficijent korelacije, * - $p < ,05$, ** - $p < ,01$. Napomena: kod varijabli označenih s † distribucije su odstupale od normalne distribucije te je stoga izračunat Spearmanov umjesto Pearsonovog koeficijenta korelacije.

4.4.2. Samopoštovanje

Za ispitivanje povezanosti samopoštovanja s ostalim konstruktima mjerenima u ovom istraživanju, izračunati su koeficijenti korelacije. Ukoliko je varijabla s kojom se samopoštovanje korelira imala distribuciju koja ne odstupa suviše od normalne distribucije, izračunat je Pearsonov koeficijent korelacije, dok je Spearmanov koeficijent korelacije izračunat ukoliko je ta varijabla imala distribuciju koja je suviše odstupala od normalne distribucije. Prikaz ovih korelacija nalazi se u Tablici 3.

Pokazalo se kako je samoprihvatanje u negativnoj korelaciji s ljubomorom te se većinom aspekata zadržavanja partnera, izuzev javnih znakova posjedovanja, intraseksualnih manipulacija i podržavajućih strategija. Samoprihvatanje postiže najvišu negativnu

povezanost s kognitivnom ljubomorom, dok najvišu pozitivnu povezanost postiže s privrženošću ocu, prikazano u Tablici 2.

Pokazalo se kako je samokompetentnost u negativnoj korelaciji s ljubomorom te se većinom aspekata zadržavanja partnera, izuzev pozitivnih poticaja, javnih znakova posjedovanja, intraseksualnih manipulacija i podržavajućih strategija. Samokompetentnost postiže najvišu negativnu povezanost s bihevioralnom ljubomorom, dok najvišu pozitivnu povezanost postiže s privrženošću ocu, prikazano u Tablici 2.

Tablica 3. Pearsonovi i Spearmanovi koeficijenti korelacije između samopoštovanja i drugih konstrukata mjerenih u ovom istraživanju.

Konstrukt	r/ρ	
	Samoprihvatanje	Samokompetentnost
Izravno čuvanje†	-,14**	-,15**
Interseksualni negativni poticaji†	-,16**	-,16**
Pozitivni poticaji	-,09*	-,06
Javni znakovi posjedovanja	-,002	-,003
Intraseksualni negativni poticaji†	-,12**	-,11**
Interseksualne manipulacije†	-,13**	-,12**
Intraseksualne manipulacije†	-,03	-,03
Ugrožavajuće strategije†	-,16**	-,17**
Podržavajuće strategije	-,06	-,04
Zadržavanje partnera (<i>ukupan rezultat</i>)†	-,11**	-,10**
Ljubomora (kognitivna)†	-,19**	-,19**
Ljubomora (emocionalna)	-,18**	-,15**
Ljubomora (bihevioralna)†	-,18**	-,20**

Legenda: r – Pearsonov koeficijent korelacije, ρ – Spearmanov koeficijent korelacije, * - $p < ,05$, ** - $p < ,01$. Napomena: kod varijabli označenih s † distribucije su odstupale od normalne distribucije te je stoga izračunat Spearmanov umjesto Pearsonovog koeficijenta korelacije.

4.4.3. Zadržavanje partnera

Korelacije aspekata zadržavanja partnera s ostalim konstruktima obuhvaćenim ovim istraživanjem vidljivi su u Tablicama 2. – 4. te zbog kompaktnosti prikaza nisu zasebno prikazivani.

Pokazalo se kako svi aspekti zadržavanja partnera koreliraju pozitivno sa svim aspektima ljubomore. Aspekti zadržavanja partnera bili su većinom negativno korelirani s privrženošću ocu i samopoštovanjem, osim javnih znakova posjedovanja, intraseksualnih manipulacija i podržavajućih strategija, koji nisu korelirali niti s privrženošću ocu niti sa samopoštovanjem, pozitivnih poticaja, koji nisu korelirali sa privrženošću ocu i

samokompetentnošću te ukupnog rezultata na upitniku zadržavanja partnera, koji nije korelirao s privrženošću ocu.

Najviše pozitivne korelacije svi aspekti zadržavanja partnera postižu s bihevioralnom ljubomorom. Najviše negativne korelacije izravno čuvanje, interseksualni negativni poticaji i ugrožavajuće strategije postižu sa samokompetentnošću, dok pozitivni poticaji, intraseksualni negativni poticaji, interseksualne manipulacije i ukupan rezultat na upitniku zadržavanja partnera postižu najviše negativne korelacije sa samoprihvatanjem.

4.4.4. Ljubomora

Kako bi se ispitala povezanost ljubomore s ostalim konstruktima mjerenima u ovom istraživanju, izračunati su koeficijenti korelacije. Ukoliko je varijabla s kojom se korelira emocionalna ljubomora imala distribuciju koja ne odstupa suviše od normalne distribucije, izračunat je Pearsonov koeficijent korelacije, dok je Spearmanov koeficijent korelacije izračunat ukoliko je ta varijabla imala distribuciju koja je suviše odstupala od normalne distribucije. Kod kognitivne i bihevioralne ljubomore, svi izračunati koeficijenti korelacije su Spearmanovi budući da distribucije tih varijabli odstupaju od normalne. Prikaz ovih korelacija nalazi se u Tablici 4.

Pokazalo se da su svi aspekti ljubomore u pozitivnoj korelaciji sa svim aspektima zadržavanja partnera. Sva tri aspekta ljubomore postizala su najviše pozitivne povezanosti s ugrožavajućim strategijama. Kognitivna i emocionalna ljubomora postizale su najviše negativne povezanosti sa samoprihvatanjem, dok je bihevioralna ljubomora postizala najvišu negativnu povezanost sa samokompetentnošću, prikazano u Tablici 3.

Tablica 4. Pearsonovi i Spearmanovi koeficijenti korelacije ljubomore i drugih konstrukata mjerenih u ovom istraživanju.

Konstrukt	r/ρ		
	Kognitivna ljubomora†	Emocionalna ljubomora	Bihevioralna ljubomora†
Izravno čuvanje†	,45**	,38**	,71**
Interseksualni negativni poticaji†	,52**	,42**	,64**
Pozitivni poticaji	,34**	,29**	,37**
Javni znakovi posjedovanja	,16**	,21**	,30**
Intraseksualni negativni poticaji†	,36**	,26**	,37**
Interseksualne manipulacije†	,50**	,42**	,64**
Intraseksualne manipulacije†	,23**	,24**	,36**
Ugrožavajuće strategije†	,53**	,44*	,71**
Podržavajuće strategije	,30**	,28**	,38**
Zadržavanje partnera (<i>ukupan rezultat</i>)†	,46**	,39**	,61**

Legenda: r – Pearsonov koeficijent korelacije, ρ – Spearmanov koeficijent korelacije, * - $p < ,05$, ** - $p < ,01$. Napomena: kod varijabli označenih s † distribucije su odstupale od normalne distribucije te je stoga izračunat Spearmanov umjesto Pearsonovog koeficijenta korelacije.

4.5. Moderacijski učinak dobi

Kako bi se ispitalo moderira li dob odnos između privrženosti ocu i bihevioralne ljubomore, provedeno je ispitivanje moderacije regresijskom analizom. S obzirom na to da se bihevioralna ljubomora ne distribuira normalno, regresijska analiza provedena je uz *bootstrapping*. Prije provedbe analize, varijabla privrženosti ocu je centrirana.

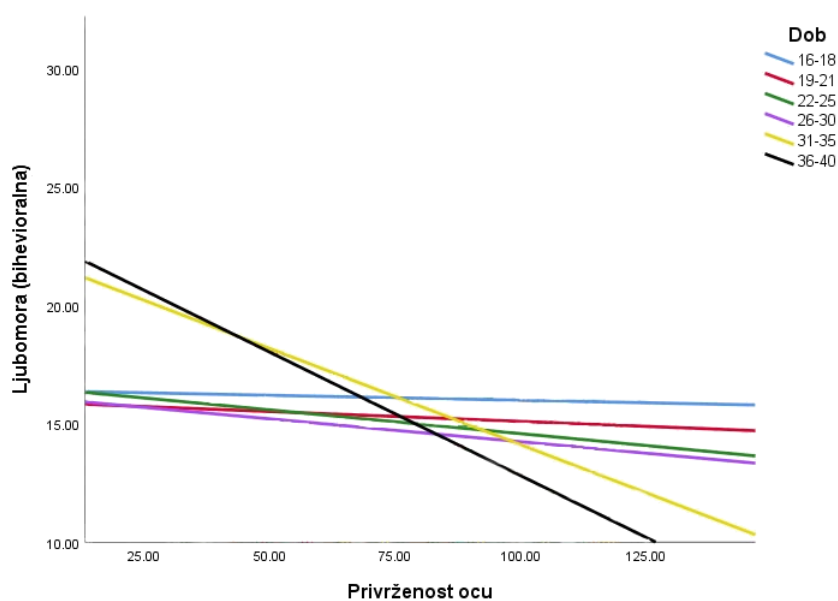
S obzirom na to da je korišten *bootstrapping* uslijed distribucije kriterija koja odstupa od normalne, preduvjete regresijske analize teže je procijeniti.

Pokazalo se kako postoji statistički značajan moderacijski utjecaj dobi na odnos između privrženosti ocu i bihevioralne ljubomore: $F(1, 851) = 4,85$; $p = ,03$, $\Delta R^2 = ,006$. Regresijski je model bio značajan: $F(3, 851) = 4,71$; $p = ,003$, $\bar{R}^2 = ,01$. Sažetak ovog modela nalazi se u Tablici 5. Rezultati sugeriraju kako je u dvije najstarije dobne skupine odnos privrženosti ocu i bihevioralne ljubomore negativan, dok u ostalim dobnim skupinama povezanosti te dvije varijable nema. Grafički prikaz ovih rezultata nalazi se na Slici 19., a korelacije privrženosti ocu i bihevioralne ljubomore nalaze se u Tablici 6.

Tablica 5. Sažetak regresijskog modela s dobi kao moderatorom odnosa između privrženosti ocu i bihevioralne ljubomore.

Prediktor	B	β	SD_B	t	p
Dob	-0,27	-,05	0,196	-1,34	,17
Privrženost ocu	0,03	,1	0,031	1,08	,31
Dob \times Privrženost ocu	-0,02	-,21	0,009	-2,20	,03

Legenda: B – nestandardizirani regresijski koeficijent, β – standardizirani regresijski koeficijent, SD_B – standardna pogreška B , t – vrijednost t-testa za testiranje statističke značajnosti $B - p - p$ -vrijednost t .

Slika 19. Odnos privrženosti ocu i bihevioralne ljubomore ovisno o dobnoj skupini.

Tablica 6. Spearmanovi koeficijenti korelacije između privrženosti ocu i bihevioralne ljubomore u svakoj dobnoj skupini.

Dobna skupina	ρ
16-18	-,01
19-21	-,03
22-25	-,07
26-30	-,06
31-35	-,24*
36-40	-,35**

Legenda: ρ – Spearmanov koeficijent korelacije,
* - $p < ,05$, ** - $p < ,01$.

5. Rasprava

5.1. Dobne razlike

5.1.1. Privrženost ocu

Rezultati ovog istraživanja, prema očekivanom, pokazali su kako ne postoje statistički značajne dobne razlike u privrženosti ocu. Prema istraživanju Freeman i Brown (2001) i mlađi i stariji adolescenti navode roditelje kao primarne figure privrženosti, bez obzira na snažan utjecaj borbe za autonomiju, vršnjaka i eventualno romantičnih partnera. Te su navode potvrdili i Furman i Buhrmester (1992) koji su ispitali 549 mladih, koji su pohađali različite razrede srednje škole i različite godine fakulteta te dobili konzistentne nalaze u korist roditelja kao primarnih figura privrženosti u svakoj dobi. Zaključno, istraživanje provedeno na američkom uzorku od 237 osoba mlađe odrasle dobi također je pokazalo kako većina ispitanika navodi roditelje kao primarne figure privrženosti (Fralei i Davis, 1997). Kako bi se još poduprli ovakvi nalazi valja spomenuti longitudinalna istraživanja koja ukazuju na to da razina privrženosti prema roditeljima tijekom života ostaje stabilna (Rice, FitzGerald, Whaley i Gibbs, 1995; Papini i Roggman, 1992). S obzirom na to da su navedena istraživanja provedena s oba spola te se mjeri privrženost roditeljima generalno, a ne sama privrženost ocu, ovo istraživanje daje vrijedne rezultate. Iz navedenog se može zaključiti kako stabilnost privrženosti vrijedi i za dijadu otac – kćer.

5.1.2. Samopoštovanje

Utvrđene su statistički značajne dobne razlike u oba aspekta samopoštovanja - samoprihvatanju i samokompetentnosti. Iako su razlike za oba aspekta pronađene između samo dvije dobne skupine i dalje potvrđuju pretpostavke navedene u uvodu. Ovakvi su nalazi bili očekivani, jer je već ranije spomenuto kako je tijekom adolescencije samopoštovanje niže razine te da raste prema mlađoj odrasloj i srednjoj odrasloj dobi, a zatim lagano opada prema starosti. Longitudinalno istraživanje s uzorkom od 7100 osoba u dobi od 14 do 30 godina govori u prilog porastu razine samopoštovanja na prijelazu iz adolescencije u odraslu dob (Erol i Orth, 2011). Vrlo je zanimljivo da se kod dobne skupine od 26 do 30 godina vidi nagli pad u aspektu samoprihvatanja te nešto manji pad u aspektu samokompetentnosti. Ova bi se pojava mogla objasniti takozvanim ulaskom u svijet odraslih. U toj dobi većina mladih završava fakultet, započinje karijeru, odlazi iz roditeljskog doma ili pak teži stvaranju vlastite obitelji.

Ukoliko osoba nije uspješna u ostvarivanju postavljenih ciljeva može lako doći do osjećaja nezadovoljstva i manje vrijednosti.

5.1.3. Strategije zadržavanja partnera

Rezultati su pokazali kako s porastom dobi dolazi do pada u kategorijama izravnog čuvanja, interseksualnih negativnih poticaja, javnih znakova posjedovanja te u obje domene – interseksualnim i intraseksualnim manipulacijama. Jedino u kategoriji intraseksualnih negativnih poticaja s porastom dobi dolazi do pada učestalosti korištenja određenih strategija, a potom do blagog, ali ne i statistički značajnog, porasta s dobi. S obzirom na to da je za sada provedeno samo jedno istraživanje koje proučava dobne razlike u učestalosti korištenja strategija zadržavanja partnera, te da su rezultati pokazali kako mlađe žene generalno češće koriste sve strategije zadržavanja partnera (De Miguel i Buss, 2011), o razlozima ovakvih rezultata možemo zaključivati zdravorazumski. Logično je da mlađe osobe u novijim vezama osjećaju više nesigurnosti i imaju manje povjerenja u svog romantičnog partnera pa slijedom toga i češće koriste taktike zadržavanja partnera. Na razinu posvećenosti i trajanje veze osvrnut ćemo se nešto kasnije.

5.1.4. Ljubomora

Nalazi istraživanja ukazuju na pad razine emocionalne i kognitivne ljubomore s porastom dobi. Ova pojava ne mora biti isključivo povezana s dobi žene, već i s dobi njezinog romantičnog partnera. Naime, mlađi muškarci skloniji su nevjeri od starijih (Buss, 2004) te je stoga logično da će mlađe žene, koje vjerojatno imaju i mlađe partnere, biti ljubomornije od starijih. Zanimljivo longitudinalno istraživanje proveli su Lantagne i Furman (2017) na temu razvitka osobina romantičnih odnosa s dobi i dužinom veze. Tijekom 10,5 godina u osam su se navrata skupljali podaci o romantičnim vezama u doba adolescencije i mlađe odrasle dobi. Nalazi su pokazali kako su dugoročne adolescentske veze obilježene međusobnim podržavanjem, povišenim razinama potpore, negativnim interakcijama, kontrolom i ljubomorom. S godinama su dugotrajne veze i dalje imale visoku razinu potpore, ali se smanjivala razina negativnih interakcija, kontrole i ljubomore. Voracek (2001) tvrdi da je dob samo zamjena za druge, razvojno relevantne varijable, kao što su iskustvo u dugotrajnim romantičnim vezama i iskustva vlastite ili partnerove nevjere. Ova tvrdnja može biti jedan od

razloga zašto je u ovom istraživanju pokazano kako ne postoje statistički značajne dobne razlike u pogledu bihevioralne ljubomore. Guerrero i Afifi (1999) su otkrili da su osobe motivirane za održavanje svoje trenutne veze sklone iskazivanju bihevioralne ljubomore. Upravo starije žene, u dužim i posvećenijim vezama, mogu biti jednako motivirane, ako ne i motiviranije, za održavanje svoje intimne veze kao i mlađe žene koje su tek započele romantične odnose. Razlog tome je što su starije žene potencijalno uložile više resursa u postojeći odnos, pogotovo ako žive s partnerom ili imaju zajedničko dijete. Navedene pretpostavke daju zanimljive indikacije za nastavak istraživanja i produbljivanja ove teme.

5.2. Razlike u korištenju strategija zadržavanja partnera

Rezultati istraživanja su pokazali kako postoji statistički značajna razlika u korištenju strategija zadržavanja partnera kod intraseksualnih i interseksualnih manipulacija te kod podržavajućih strategija s obzirom na dužinu trajanja veze. Što se tiče podržavajućih strategija, statistički značajna razlika pronađena je jedino između skupine koja je u vezi manje od 6 mjeseci te skupine koja je u vezi više od godinu dana, a manje od dvije godine ($p = ,02$), pri čemu osobe koje su u vezi više od godinu dana, a manje od dvije godine postižu više rezultate ($M = 92,19$) od osoba koje su u vezi manje od 6 mjeseci ($M = 84,34$). Kada govorimo o domenama intraseksualnih i interseksualnih manipulacija moguće je primijetiti kako su te strategije najizraženije kod srednjih raspona trajanja veze, a slabije izražene na početku veze i u dugotrajnim vezama. S obzirom na to da još uvijek nisu provedena istraživanja s kojima bi se mogli potkrijepiti dobiveni nalazi, možemo samo nastojati dokučiti razloge ovakvih rezultata. Vrlo je vjerojatno da će žene na početku veze ili u kratkotrajnijoj vezi manje pokazivati neke očite znakove posjedovanja i zadržavanja partnera. Razlog tome može biti strah od odbijanja partnera zbog vlastite posesivnosti ili napadnosti. U nešto dužim vezama, partneri se međusobno bolje upoznaju i uloženo je više resursa u sam odnos te je stoga logično da će se više truda ulagati u zadržavanje partnera. Objašnjenje za pad korištenja spomenutih strategija u dužim vezama može se objasniti sigurnošću i povjerenjem koje se stekne u partnera nakon dužeg niza godina provedenog u intimnom odnosu s istom osobom.

Također je ispitano postoje li razlike u strategijama zadržavanja partnera ovisno o posvećenosti vezi (veza ili brak) i ovisno o tome živi li osoba s partnerom ili ne, međutim nisu dobivene statistički značajne razlike. Istraživanjem De Miguela i Bussa (2011) utvrđeno je kako su žene koje su u posvećenijim vezama (zaručene ili udane) obično koristile manipulaciju

predanošću (npr. rasprava o braku ili potpunoj obvezi, trudnoća), prikaz resursa, poboljšavanje izgleda, ljubav i brigu te verbalne znakove posjedovanja više od žena u manje predanim vezama. Žene u manje predanim vezama imale su tendenciju više koristiti indukciju ljubomore od svojih predanijih vršnjakinja - koketirajući s drugim muškarcima ispred svog partnera, pokazujući zanimanje za druge muškarce, izlaženjem s drugima i razgovarajući s drugim muškarcima kako bi njihovi partneri postali ljubomorni. Spomenuto je istraživanje provedeno na španjolskom uzorku, stoga jedan od razloga nekonzistentnosti rezultata mogu biti i kulturalne razlike.

5.3. Korelacije

5.3.1. Privrženost ocu i samopoštovanje

Kako je već u prethodnim istraživanjima dokazana povezanost privrženosti ocu i samopoštovanja, ne iznenađuje činjenica da je i u ovom istraživanju dobivena pozitivna korelacija između ova dva konstrukta. Odnosno, privrženost ocu pokazala je nisku, ali značajnu, pozitivnu povezanost s oba aspekta globalnog samopoštovanja – samoprihvatanjem i samokompetentnosti. I u istraživanju koje su proveli Gomez i McLaren (2007) percepcija očevog ponašanja je značajnije utjecala na samopoštovanje adolescenata od percepcije majčinog ponašanja. Ipak, pokazano je kako ove varijable imaju nešto veći utjecaj na dječake nego na djevojčice. Niže, ali značajne korelacije kvalitete privrženosti ocu i samopoštovanja kod adolescentica potvrdilo je i novozelandsko istraživanje koje su proveli Paterson, Pryor i Field (1995) te dobili korelaciju od 0,3 između ova dva konstrukta. Objašnjenje za nešto niže korelacije kod adolescenata može biti i snažna povezanost samopoštovanja i privrženosti vršnjacima u toj dobi. Armsden (1986) tvrdi kako na samopoštovanje djevojaka u adolescenciji najviše utječu odnosi s njihovim prijateljima.

Što se tiče odnosa kvalitete privrženosti i samopoštovanja, nalazi su konzistentni i tijekom mlađe odrasle dobi. Hustinger i Luecken (2004) su u svom istraživanju na populaciji osoba u mlađoj odrasloj dobi također dokazali povezanost sigurne privrženosti roditeljima i visokog samopoštovanja. Sve u svemu, u ovom se istraživanju niže korelacije mogu objasniti specifičnim uzorkom žena koje su u romantičnoj vezi. Prvo, postoji mogućnost da su velik izvor privrženosti, pa tako i samopoštovanja, upravo romantični partneri. Drugo, iz ovog je istraživanja potpuno izuzeta uloga majke koja bi potencijalno pokazala nešto više korelacije u odnosu sa samopoštovanjem žena. Konačno, treba uzeti u obzir kako nalazi istraživanja koja

ispituju odnos privrženosti roditeljima i samopoštovanja nisu sasvim konzistentni – nekim se istraživanjima utvrdilo kako je uloga oca važnija, a neka na prvo mjesto ipak stavljaju majku (Baharudin i Zulkefly, 2009; Wagani, 2018).

5.3.2. Privrženost ocu i ljubomora

U ovom je istraživanju potvrđena i pretpostavka o postojanju značajne negativne korelacije između kvalitete privrženosti ocu i sva tri aspekta ljubomore. Privrženost ocu pokazuje najvišu negativnu povezanost s kognitivnom ljubomorom, a najnižu s emocionalnom ljubomorom, iako su razlike minorne te se u sva tri slučaja radi o niskim korelacijama. Dosadašnja istraživanja su u vrlo malom broju istraživala odnos ova dva konstrukta. Međutim brojna istraživanja govore u prilog negativnoj povezanosti između sigurne privrženosti partneru kod žena i ljubomore (Guererro, 1998; Buunk, 1997; Selterman i Maier, 2013).

Dosadašnji radovi iz područja privrženosti prema partneru ukazuju na to da se ljubomora općenito javlja zbog određenih očekivanja dvoje ljudi koji su u romantičnoj vezi. Kao što je već navedeno u uvodu ovog istraživanja, svaka osoba stvara svoje unutarnje radne modele koji, između ostalog, sadrže reprezentacije o tome kako bi romantičan odnos trebao funkcionirati. Bowlby (1969) tvrdi da se ovi modeli aktiviraju upravo onda kada osoba osjeti prijetnju svojoj romantičnoj vezi. Feeney (1995) je sugerirao da se unutarnji radni modeli privrženosti u romantičnoj vezi mogu okarakterizirati dvjema dimenzijama – *tjeskobom zbog odnosa* i *ugodnosti zbog blizine*. Tjeskobu zbog odnosa prate strah od mogućeg odbijanja i gubitka veze te proizlazi iz osjećaja vlastite neadekvatnosti. Suprotno tome, dimenzija ugodnosti zbog blizine uključuje percepciju pouzdanosti partnera te sklonost povjerenju u druge ljude. Sve navedeno ukazuje na zaključak da upravo logika koja leži u osnovi teorije privrženosti podrazumijeva da će unutarnji radni modeli utjecati na sklonost ljubomori (Knobloch, Solomon i Cruz, 2001). Ako uzmemo u obzir to da otac utječe na stvaranje unutarnjih radnih modela te činjenicu da odnos kćeri i oca može oblikovati obrasce ponašanja koji postaju vidljivi kada žena u odrasloj dobi ostvari romantičnu vezu, onda možemo zaključiti da postoji izravna veza odnosa s ocem i manifestacije ljubomore u romantičnoj vezi njihovih kćeri. Sharpsteen i Kirkpatrick (1997) utvrdili su određene zakonitosti u odnosu ljubomore i privrženosti, a one su sljedeće: i privrženost i ljubomora služe održavanju bliskih odnosa; obje su izazvane prijetnjama privrženim vezama; obje uključuju temeljne emocije straha, tuge i ljutnje te objema upravljaju mentalni modeli bliskih odnosa. S obzirom na ova saznanja, nije

čudno da su teoretičari koristili perspektivu privrženosti za predviđanje obrazaca ljubomore u romantičnim vezama.

5.3.3. *Privrženost ocu i strategije zadržavanja partnera*

Kao što smatraju pojedini teoretičari (Bowlby, 1982; Ainsworth; 1983), privrženost u djetinjstvu prema roditeljima ustvari je prototip privrženosti u odrasloj dobi prema romantičnim partnerima. I u drugoj su studiji na iranskom uzorku autora Barbaro, Sela, Atari, Schackelford i Zeigler-Hill (2019) potvrđeni nalazi iz prve studije koja je provedena na američkom uzorku. Dakle, utvrđena je pozitivna povezanost između anksiozne romantične privrženosti i strategija zadržavanja partnera te negativna povezanost između izbjegavajuće romantične privrženosti i strategija zadržavanja partnera. Točnije, rezultati pokazuju da se žene s anksioznim tipom privrženosti i u istočnjačkoj kulturi više upuštaju u ponašanja zadržavanja partnera od žena s izbjegavajućom privrženosti. U ovom je istraživanju zbog prigodnosti ispitivanja privrženosti isključivo ocu korištena skala koja mjeri kvalitetu privrženosti. Slijedom toga bi se mogao izvesti zaključak kako veća kvaliteta privrženosti negativno korelira s korištenjem strategija zadržavanja partnera. U ovom je istraživanju dobivena negativna korelacija kvalitete privrženosti ocu i sljedećih aspekata zadržavanja partnera: izravnog čuvanja, interseksualnih negativnih poticaja, intraseksualnih negativnih poticaja, interseksualnih manipulacija i ugrožavajućih strategija. S ostalim aspektima zadržavanja partnera (pozitivni poticaji, javni znakovi posjedovanja, intraseksualne manipulacije, podržavajuće strategije i ukupan rezultat na upitniku zadržavanja partnera) privrženost ocu nije korelirala. Najveću negativnu korelaciju privrženost ocu pokazala je s interseksualnim negativnim poticajima. U istraživanju Barbaro i sur. (2016) najveća korelacija dobivena je između anksiozne privrženosti kod žena i interseksualnih manipulacija ($r = 0,49$; $p < 0,001$), dok je u ovom istraživanju korelacija s privrženosti ocu negativna i značajna, ali znatno manja. U ovom je slučaju logično da je korelacija negativna, jer se ispitala kvaliteta privrženosti. Zanimljivo je da su u istom istraživanju dobivene negativne korelacije izbjegavajuće privrženosti i većine aspekata zadržavanja partnera, osim s interseksualnim negativnim poticajima s kojima je i izbjegavajuća privrženost pozitivno korelirala. Nažalost, u oba je istraživanja Barbaro i suradnika (2016; 2019) potpuno izbačen sigurni tip romantične privrženosti te nisu provedene analize.

Interesantno je da je korelacija između kvalitete privrženosti ocu i ukupnog rezultata na upitniku strategija zadržavanja partnera negativna, ali ipak neznčajna. Razlog tome može biti promatranje isključivo kvalitete privrženosti, bez određivanja tipova privrženosti ocu. Ako bi sigurnu privrženost pokušali pretočiti u neku brojku, odnosno položaj na skali kvalitete privrženosti, to bi zasigurno bila neka visoka razina privrženosti. Pitanje je kakvu bi kvalitetu privrženosti pokazivale žene s anksiozno – izbjegavajućom i anksiozno – opirućom privrženosti prema ocu, odnosno s anksioznom i izbjegavajućom romantičnom privrženosti. Vjerojatno bi pokazivale nižu razinu kvalitetu privrženosti prema ocu te kada bi to bilo potvrđeno morali bi uzeti u obzir nalaze spomenutog istraživanja Barbara i suradnika (2016) koji pokazuju potpuno kontradiktorne rezultate između skupine žena s anksioznom i žena s izbjegavajućom privrženosti.

Ipak, visoka kvaliteta privrženosti ocu negativno korelira s domenom interseksualnih manipulacija te ugrožavajućim strategijama zadržavanja partnera. To bi značilo da žene privrženije svome ocu manje koriste taktike zadržavanja partnera tipa izravno čuvanje (npr. monopolizacija vremena), interseksualne negativne poticaje (npr. emocionalna manipulacija) i intraseksualne negativne poticaje (npr. nasilje prema suparniku). Ovakvi su rezultati bili očekivani jer se pretpostavilo da će žene koje imaju bolji odnos s ocem imati i bolju kvalitetu veze s partnerom, odnosno više povjerenja u partnera i manje potrebe za korištenjem spomenutih strategija.

5.3.4. Samopoštovanje i ljubomora

Prema očekivanom, rezultati istraživanja su pokazali kako su obje sastavnice samopoštovanja u značajnoj negativnoj korelaciji sa sve tri dimenzije ljubomore. U romantičnim vezama ljubomora je najčešće znak nesigurnosti i početka konflikta između partnera. Ljubomora se može javiti u bilo kojoj fazi odnosa, čak i između dvoje ljudi koji još uvijek nemaju ostvaren nikakav romantičan odnos. Mnoga su prijašnja istraživanja, kao i ovo, utvrdila negativnu povezanost romantične ljubomore i samopoštovanja (Karakurt, 2012; Sharpsteen, 1995; Salovey i Rodin, 1991).

Samoprihvatanje je, u ovom istraživanju, pokazalo najvišu negativnu povezanost s kognitivnom ljubomorom. Osobe koje same sebe ne smatraju vrijednima nesigurne su u sebe i svoje kvalitete. Logično je, stoga, da će takve žene biti manje sigurne i u kvalitetu svoje veze pa slijedom toga i često osjećati prijetnje svom romantičnom odnosu. Prisjetimo se, osoba mora

prvo percipirati partnerovu naklonost drugoj osobi, odnosno potencijalnog suparnika, da bi osjećaj ljubomore uopće bio izazvan. Osjećaj ljubavi ne mora postojati da bi osobe gajile takve emocije; one mogu biti povezane s ovisnošću o partneru, strahom osobe da ne bi ostala sama, „hladno – toplim“ odnosom ili nekim drugim kriterijima (Peretti i Pudowski, 1997). S obzirom na to da Pfeiffer i Wong (1989) tvrde kako se kognitivna ljubomora ne javlja samo u stvarnim situacijama, već i pri samoj pomisli osobe na potencijalno ugrožavajuću situaciju za njezin odnos, onda možemo zaključiti o izravnoj poveznici kognitivne ljubomore i samoprihvatanja. Razlog tome je što će osobe niže razine samoprihvatanja vrlo vjerojatno češće koristiti strategije „zamišljanja potencijalno opasnih scenarija“, jer ni same nisu sigurne u sebe pa tako ni u svog partnera. Treba uzeti u obzir da je vrlo mala razlika u korelaciji samoprihvatanja i ostala dva aspekta ljubomore (emocionalna i bihevioralna) te da White (1981) tvrdi da se prvo javlja kognitivna ljubomora, koja potom izaziva emocionalni doživljaj ljubomore iz kojeg tek onda slijedi bihevioralno iskazivanje ljubomore. Drugim riječima, ako se pojavi jedan aspekt ljubomore, vrlo vjerojatno će se pojaviti i ostala dva.

Slični su nalazi dobiveni i za korelacije s drugim aspektom globalnog samopoštovanja-samokompetentnosti. Samokompetentnost najviše negativno korelira s bihevioralnom ljubomorom, iako su i u ovom slučaju razlike među korelacijama minimalne. Salovey i Rodin (1991) tvrde da je jedan od načina na koji se mogu doživjeti prijetnje samopoštovanju postojanje specifičnih, privremenih prijetnji samoevaluaciji u određenoj domeni. Te se prijetnje mogu očitovati kao neslaganja između idealne slike o sebi i slike o sebi nakon usporedbe s potencijalnim suparnikom. Upravo iz spomenutih neslaganja proizlaze osjećaji ljubomore i zavisti. Dakle, što se osoba osjeća kompetentnijom to će doživljavati manje neslaganja između idealne slike o sebi i one slike kada se usporedi sa suparnikom, a time i manje ljubomore.

5.3.5. Samopoštovanje i strategije zadržavanja partnera

Pokazalo se kako je samoprihvatanje u negativnoj korelaciji s većinom aspekata zadržavanja partnera, izuzev javnih znakova posjedovanja, intraseksualnih manipulacija i podržavajućih strategija. Samokompetentnost je također u negativnoj korelaciji s većinom aspekata zadržavanja partnera, izuzev pozitivnih poticaja, javnih znakova posjedovanja, intraseksualnih manipulacija i podržavajućih strategija. Rezultati istraživanja provedenog sa ženama iz Ujedinjenog Kraljevstva ukazuju na negativnu korelaciju između samopoštovanja i

pokazivanja javnih znakova posjedovanja (Nascimento i Little, 2019). U ovom istraživanju ta korelacija iznosi gotovo 0 ($r_1 = -,002$; $r_2 = -,003$). Objašnjenje za takve rezultate može biti jednostavno u kulturalnim razlikama. U hrvatskoj su kulturi sasvim normalna ponašanja tipa držanja partnera za ruku ili predstavljanje svog partnera kao supruga ili dečka. I samoprihvatanje i samokompetentnost pokazuju najveću negativnu povezanost s interseksualnim negativnim poticajima, odnosno domenom ugrožavajućih strategija. U istraživanju Zeiger-Hilla i suradnika (2012) utvrđena je negativna povezanost niskog eksplicitnog samopoštovanja kod žena i korištenja intraseksualnih negativnih poticaja. I u ovom je istraživanju također dobivena negativna korelacija između obje sastavnice globalnog samopoštovanja i intraseksualnih negativnih poticaja.

Bryson (1977) je postavio model dualne motivacije koji govori o tome kako ljubomorne reakcije određuju dva potpuno nezavisna motivacijska cilja – održavanje samopoštovanja i održavanje romantičnog odnosa. On je pretpostavio da su pojedinci koji se jako brinu i za svoj *self* i za svoj romantični odnos reagiraju na ljubomoru korištenjem komunikacije (kao što je pregovaranje i pozitivni oblici konfrontacije) te pokušavaju poboljšati odnos. Pojedinci koji slabo brinu za oba navedena cilja obično na ljubomoru reagiraju na samodestruktivan način, okrivljujući sebe i emocionalno se povlačeći. Oni koji su jako zabrinuti za romantičan odnos, a manje za stanje svog *selfa*, držat će se svojih odnosa na način da će neprestano naglašavati svoju ovisnost o partneru ili će pokušavati glumiti da ih ništa ne može dotaknuti. Konačno, oni koji su jako zabrinuti za stanje svog *selfa*, a slabo zabrinuti za romantičan odnos, najčešće koriste ponašanja odmazde (poput pokušaja namjernog izazivanja ljubomore kod partnera) i negativnih ponašanja (poput agresije) te prekidanje odnosa. Ovu teoriju možemo iskoristiti i za objašnjavanje povezanosti samopoštovanja i navedenih strategija zadržavanja partnera.

5.3.6. Ljubomora i strategije zadržavanja partnera

Kao što je bilo i očekivano, pokazalo se kako sve strategije zadržavanja partnera koreliraju pozitivno sa svim aspektima ljubomore. Najviše pozitivne korelacije svi aspekti zadržavanja partnera postižu s bihevioralnom ljubomorom. Kognitivna ljubomora najviše korelira s kategorijom interseksualnih negativnih poticaja, odnosno domenom ugrožavajućih strategija. Emocionalna je ljubomora također pokazala najvišu povezanost s kategorijom interseksualnih negativnih poticaja, ali i s interseksualnim manipulacijama, odnosno s domenom ugrožavajućih strategija. Bihevioralna dimenzija ljubomore najveću pozitivnu

korelaciju pokazuje s kategorijom izravnog čuvanja, odnosno domenom ugrožavajućih strategija. Za sada je provedeno samo još jedno istraživanje koje stavlja u vezu ova dva konstrukta te su dobiveni sljedeći nalazi: svi aspekti zadržavanja partnera pozitivno koreliraju sa sve tri dimenzije ljubomore (Conar, 2019). U spomenutom je istraživanju također dobiveno kako kognitivna i emocionalna dimenzija ljubomore najviše koreliraju s interseksualnim negativnim poticajima te bihevioralna ljubomora s kategorijom izravnog čuvanja. I u ovom istraživanju, kao i u istraživanju koje je provela Conar (2019) sve tri dimenzije ljubomore pokazuju najnižu korelaciju s kategorijom javnih znakova posjedovanja. Ove spoznaje daju vrijedne nalaze s obzirom na to da su spomenuta dva istraživanja jedina takva provedena na hrvatskom uzorku.

5.4. Moderacijski učinak dobi

Rezultati istraživanja su pokazali kako postoji statistički značajan moderacijski utjecaj dobi na odnos između privrženosti ocu i bihevioralne ljubomore. Nisu pronađena ranija istraživanja na ovu temu, a rezultati sugeriraju kako je u dvije najstarije dobne skupine odnos privrženosti ocu i bihevioralne ljubomore negativan, dok u ostalim dobnim skupinama povezanosti te dvije varijable nema.

Kako bi se nastojala dati neka valjana objašnjenja ove pojave treba se prvenstveno osvrnuti na evoluciju. Kao što je već spomenuto u uvodu, žene koje imaju dijete sa svojim partnerom mogu iskazivati brigu oko potencijalnog partnerovog ulaganja resursa u drugu partnericu. Muškarci su od toga zaštićeni evolucijskom adaptacijom koja im omogućuje brojne potomke s različitim partnericama. Što bi značilo da žene koje imaju dijete sa svojim partnerom, u ovom slučaju vjerojatno sudionice u starijim dobnim skupinama, imaju više razloga za iskazivanjem bihevioralne ljubomore, bez obzira na kvalitetu privrženosti ocu.

Drugi razlog ovakve pojave mogu biti i neostvarena očekivanja u odrasloj dobi, koja ne moraju biti povezana s privrženosti ocu. Osoba je možda do određene dobi već željela imati uspješnu karijeru, stupiti s partnerom u brak ili pak ostvariti se u majčinstvu. U odrasloj dobi prijetnje reproduktivnim interesima osobe najistaknutiji su izvor ljubomore (Dillon, 2013). Neostvarena očekivanja i žaljenja mogu dovesti do osjećaja neadekvatnosti i ljubomore zbog suparnica koje su ostvarile željene ciljeve. Upravo je i ovo istraživanje pokazalo najveću negativnu korelaciju između samokompetentnosti i bihevioralne dimenzije ljubomore. Kao što je već navedeno, što se osoba osjeća kompetentnijom to će doživljavati manje neslaganja

između idealne slike o sebi i one slike kada se uspoređi sa suparnikom, a time i manje ljubomore.

Kao moguće objašnjenje treba uzeti u obzir i općenite usvojene obrasce bihevioralne ljubomore kod pojedinih žena, koji su se povećanjem dobi samo učvrstili. Razlog tome može biti veći broj romantičnih veza kod žena u starijim dobnim skupinama. Drugim riječima, postoji mogućnost da su starije žene su bile u više intimnih odnosa, a time i doživjele više napuštanja od mlađih sudionica. Stoga, logično je da će više iskazivati ponašajne znakove ljubomore u vezi, pogotovo ako je uloženo više resursa te ako imaju zajedničku djecu s partnerom. Bez obzira na spomenuto, u starijoj se dobi ulazak u romantičnu vezu doživljava mnogo ozbiljnijim te se partneri više trude zadržati jedan drugoga. Upravo će zato starije žene, bez obzira na kvalitetu odnosa s vlastitim ocem, imati veću potrebu za zadržavanjem partnera i iskazivanjem ponašanja iz domene bihevioralne ljubomore. Također, važno je napomenuti kako je mladost važan signal plodnosti i relativnog zdravlja te je uz atraktivnost ujedno i najpoželjnija osobina kod žena (Buss i Shackelford, 2008). To potiče žene starije dobi na zadržavanje svojih partnera kroz iskazivanje bihevioralne ljubomore, kako bi ih odvratile od mlađih i atraktivnijih suparnica. Dodatno, evolucijske teorije sugeriraju da pad reproduktivne sposobnosti žena s dobi ima učinak na ljubomorna ponašanja, jer se vrijednost žene kao partnera snižava s dobi te se osoba osjeća ugroženijom (Dillon, 2013). Ove nalaze treba razmotriti kritički, s obzirom na to da se većinski oslanjaju na evolucijsku teoriju koja praktički sugerira da su jedino mlade i lijepe žene poželjne partnerice.

Nastavno na prethodno, žene koje su doživjele mnogo napuštanja u intimnim odnosima mogu razviti anksiozni tip romantične privrženosti, a već spomenuto istraživanje Barbaro i sur. (2016) utvrdilo je da se žene s anksioznim tipom privrženosti generalno češće upuštaju u ponašanja zadržavanja partnera od žena s izbjegavajućom privrženosti. Kada se uz tip privrženosti u obzir uzme i dob žene te ozbiljnost romantičnog odnosa, onda se dobiveni rezultati sasvim logično uklapaju u cjelokupnu sliku funkcioniranja u intimnim vezama.

5.5. Metodološka ograničenja

Zbog pandemije virusa *COVID-19* istraživanje je provedeno u *online* obliku. To znači da nije bilo moguće kontrolirati neke važne čimbenike poput toga tko uistinu ispunjava upitnik i je li ista osoba više puta dala odgovore. S obzirom na to da je upitnik podijeljen putem elektroničke pošte i društvenih mreža, postoji mogućnost da se izostavio dio sudionika koji ne

koristi spomenute platforme, a bili bi voljni sudjelovati u istraživanju. Također, valja napomenuti kako zbog načina provođenja istraživanja sudionici nisu imali priliku izravno pitati istraživača ukoliko im nešto nije bilo jasno. Svakako, ostavljena je adresa elektroničke pošte za upite i komentare na istraživanje, međutim nije pristigla niti jedna poruka vezana uz nejasnoće prilikom rješavanja.

S obzirom na to da se tražio isključivo uzorak žena u dobi od 16 do 40 godina koje su trenutno u heteroseksualnoj romantičnoj vezi te poznaju svoga oca ili nekoga tko im predstavlja očinsku figuru, radi se o neprobabilističkom prigodnom uzorku. Budući da kod neprobabilističkog uzorka nije poznata vjerojatnost izbora neke osobe u uzorak, ne možemo tvrditi da je on nepristran, odnosno da je reprezentativan za populaciju koju predstavlja (Milas, 2005). Nadalje, postoji i problem neravnomjerne raspodjele uzorka po dobi, stupnju obrazovanja i trajanju veze. Tako se u dobnu skupinu od 22 do 25 godina starosti smjestio najveći broj ispitanica, čak njih 39,9%, dok ih je u dobnoj skupini od 36 do 40 godina starosti svega 7,3%. Upravo je to vrlo vjerojatno utjecalo na oblik distribucija na pojedinim varijablama. Po stupnju obrazovanja najviše sudionica ima završeno srednjoškolsko obrazovanje (37,4%), dok ih je svega 2,9% završilo samo osnovnu školu ili poslijediplomski/doktorski studij. Također, velik broj ispitanica (njih 35,2%) je u vezi između 2 i 5 godina, dok ih je samo 9,4% u vezi kraćoj od 6 mjeseci. Nije ispitano mjesto stanovanja pa se ne može odrediti iz kojeg područja Republike Hrvatske dolaze sudionice te žive li u ruralnim ili urbanim sredinama. Također, valja napomenuti kako se radi o istraživanju neeksperimentalnog obilka pa nije moguće donositi zaključke o uzročno – posljedičnim vezama među varijablama.

Svi instrumenti su, osim Revidirane skale samoprihvatanja i samokompetentnosti, validirane na hrvatskoj populaciji. Stoga je potrebno provesti još istraživanja sa hrvatskim uzorkom kako bi se utvrdilo je li uistinu navedena skala pogodna za istraživanje na hrvatskoj populaciji. Nadalje, svi su upitnici formirani kao skale samoprocjene tako da treba uzeti u obzir mogućnost nedovoljne objektivnosti kod procjenjivanja određenih čestica te davanje socijalno poželjnih odgovora unatoč zagarantiranoj anonimnosti. U ovom bi slučaju valjanost mogli povećati kombiniranjem više izvora procjene. Na primjer, u budućim je istraživanjima moguće dodati i procjenu romantičnog partnera sudionica ili takozvanu meta procjenu (procjenu sudionica o tome kako ih vidi partner – percepciju o percepciji). Valja naglasiti kako su određene čestice zadirale u najdublju intimu međuljudskih odnosa te postoji mogućnost da su neki sudionici zbog srama ili straha od otkrivanja iskričljavali odgovore. Osim toga, korišteni upitnici mjere stavove, retrospektivne podatke i zahtijevaju zamišljanje osjećaja, misli i

ponašanja, stoga treba uzeti u obzir da svi ljudi nemaju iste sposobnosti samorefleksije te da se ne mogu objektivno i točno prisjetiti ili procijeniti svoja ponašanja (Conar, 2019).

5.6. Praktične implikacije i prijedlozi za buduća istraživanja

Ovo je prvo istraživanje u Republici Hrvatskoj koje je ispitalo odnos privrženosti ocu, samopoštovanja, ljubomore i strategija zadržavanja partnera u romantičnim odnosima. Iako je privrženost dobro poznat konstrukt, zapravo je vrlo malo istraživanja posvećenih privrženosti isključivo ocu, odnosno odnosu kćeri i oca. Što se tiče strategija zadržavanja partnera, pronađena su samo dva istraživanja u Hrvatskoj koja su ispitala ovaj konstrukt.

Rezultati ovog istraživanja daju vrijedne nalaze o međusobnom odnosu navedenih konstrukata te pružaju dobru podlogu za daljnja istraživanja na temu privrženosti i aspekata funkcioniranja u romantičnim vezama. Ovaj problem je relevantan ne samo za bolje razumijevanje funkcioniranja žena u romantičnim vezama, već i za općenito razumijevanje kognitivnih procesa koji su u podlozi doživljavanja afekata u romantičnim odnosima. Također, istraživanje ove problematike važno je i za razvijanje boljih strategija suočavanja s ljubomorom i zadržavanja partnera, poglavito kod osoba koje zbog navedenog problema zatraže stručnu pomoć u vidu savjetovanja ili psihoterapije.

U budućim bi se istraživanjima mogle uključiti još neke varijable kao što su: socioekonomski status, imanje odnosno neimanje djece s partnerom te iskustvo nevjere, ali i određene varijable ličnosti kao što je emocionalna stabilnost. Također, moglo bi se ispitati žive li sudionici s ocem, odnosno jesu li odrastali u kućanstvu s ocem ili bez njega, kao i sama involviranost oca. Rastava roditelja i očevo napuštanje obitelji mogli bi biti važni čimbenici u objašnjavanju fenomena privrženosti i funkcioniranja u vezama kod odraslih osoba. Nadalje, bilo bi korisno provesti longitudinalno istraživanje kako bi se utvrdilo jesu li strategije zadržavanja partnera stabilan ili dinamičan konstrukt. Konačno, istraživanje se može proširiti i na stariju populaciju, kao i na muškarce te homoseksualne veze, a posebno bi zanimljivo bilo proučavati spolne razlike.

6. Zaključak

Cilj ovog istraživanja bio je ispitati međusoban odnos kvalitete privrženosti ocu, razine samopoštovanja i različitih dimenzija ljubomore te strategija zadržavanja partnera u

romantičnim vezama. Ispitivanjem dobnih razlika utvrđeno je kako ne postoje statistički značajne dobne razlike u privrženosti ocu. Nadalje, s porastom dobi dolazi do pada u kategorijama izravnog čuvanja, interseksualnih negativnih poticaja, javnih znakova posjedovanja te u obje domene – interseksualnim i intraseksualnim manipulacijama. Također, dobiveno je kako samopoštovanje i samokompetentnost rastu s dobi, odnosno na prijelazu iz adolescencije u mlađu odraslu dob. Konačno, nalazi istraživanja ukazuju na pad razine emocionalne i kognitivne ljubomore s porastom dobi dok je kod bihevioralne ljubomore pokazano kako ne postoje statistički značajne dobne razlike.

Ispitivanjem djelovanja dužine trajanja veze, posvećenosti vezi i življenja s partnerom utvrđeno je kako su strategije intraseksualnih i interseksualnih manipulacija najizraženije kod srednjih raspona trajanja veze, a slabije izražene na početku veze i u dugotrajnim vezama. Što se tiče podržavajućih strategija pokazano je da osobe koje su u vezi više od godinu dana, a manje od dvije godine postižu više rezultate od osoba koje su u vezi manje od 6 mjeseci. Nisu pronađene statistički značajne razlike u korištenju strategija zadržavanja partnera s obzirom na posvećenost vezi i življenje s partnerom.

Utvrđivanjem povezanosti spomenutih konstrukata dobivena je pozitivna korelacija između privrženosti ocu i oba aspekta samopoštovanja te negativna korelacija između kvalitete privrženosti i sve tri dimenzije ljubomore. Nadalje, dobivena je negativna korelacija kvalitete privrženosti ocu i sljedećih aspekata zadržavanja partnera: izravnog čuvanja, interseksualnih negativnih poticaja, intraseksualnih negativnih poticaja, interseksualnih manipulacija i ugrožavajućih strategija. S ostalim aspektima zadržavanja partnera (pozitivni poticaji, javni znakovi posjedovanja, intraseksualne manipulacije, podržavajuće strategije i ukupan rezultat na upitniku zadržavanja partnera) privrženost ocu nije korelirala. Rezultati istraživanja su pokazali kako su obje sastavnice samopoštovanja u značajnoj negativnoj korelaciji sa sve tri dimenzije ljubomore. Dobiveno je da je samoprihvatanje u negativnoj korelaciji s većinom aspekata zadržavanja partnera, izuzev javnih znakova posjedovanja, intraseksualnih manipulacija i podržavajućih strategija. Samokompetentnost je također u negativnoj korelaciji s većinom strategija zadržavanja partnera, izuzev pozitivnih poticaja, javnih znakova posjedovanja, intraseksualnih manipulacija i podržavajućih strategija. Konačno, utvrđeno je kako svi aspekti zadržavanja partnera koreliraju pozitivno sa svim aspektima ljubomore.

Na kraju, kako bi se ispitalo moderira li dob odnos između privrženosti ocu i bihevioralne ljubomore, provedeno je ispitivanje moderacije regresijskom analizom. Rezultati

sugeriraju kako je u dvije najstarije dobne skupine odnos privrženosti ocu i bihevioralne ljubomore negativan, dok u ostalim dobnim skupinama povezanosti te dvije varijable nema.

Provedeno je istraživanje dalo bolji uvid u razumijevanje privrženosti ocu i neke aspekte funkcioniranja žena u romantičnim vezama. Također je prvo ovakvo istraživanje provedeno na hrvatskom uzorku te pruža snažne temelje za nastavak istraživanja i produblivanja ove teme.

7. Literatura

- Ackerman, R. A., Witt, E. A., Donnellan, M. B., Trzesniewski, K. H., Robins, R. W. i Kashy, D. A. (2011). What does the narcissistic personality inventory really measure?. *Assessment*, 18(1), 67-87.
- Ainsworth, M. D. (1983). Patterns of infant-mother attachment as related to maternal care. *Human development: An interactional perspective*, 35-55.
- Allgood, S. M., Beckert, T. E. i Peterson, C. (2012). The role of father involvement in the perceived psychological well-being of young adult daughters: A retrospective study. *North American Journal of Psychology*, 14(1), 95-110.
- Armsden, G. C. (1986). Attachment to parents and peers in late adolescence: Relationships to affective status, self-esteem and coping with loss, threat and challenge. Doktorska disertacija. Washington: University of Washington.
- Armsden, G. C. i Greenberg, M. T. (1987). The inventory of parent and peer attachment: Individual differences and their relationship to psychological well-being in adolescence. *Journal of youth and adolescence*, 16(5), 427-454.
- Arnocky, S. i Locke, A. (2020). Jealousy Mediates the Link Between Women's Upward Physical Appearance Comparison and Mate Retention Behavior. *Evolutionary Psychology*, 18(4).
- Baharudin, R. i Zulkefly, N. S. (2009). Relationships with father and mother, self-esteem and academic achievement amongst college students. *American Journal of Scientific Research*, 6, 86-94.
- Baldwin, S. A. i Hoffmann, J. P. (2002). The dynamics of self-esteem: A growth-curve analysis. *Journal of youth and adolescence*, 31(2), 101-113.
- Barbaro, N., Pham, M. N., Shackelford, T. K. i Zeigler-Hill, V. (2016). Insecure romantic attachment dimensions and frequency of mate retention behaviors. *Personal Relationships*, 23(3), 605-618.
- Barbaro, N., Sela, Y., Atari, M., Shackelford, T. K. i Zeigler-Hill, V. (2019). Romantic attachment and mate retention behavior: The mediating role of perceived risk of partner infidelity. *Journal of Social and Personal Relationships*, 36(3), 940-956.
- Bartholomew, K. i Horowitz, L. M. (1991). Attachment styles among young adults: A test of a four category model. *Journal of Personality and Social Psychology*, 61, 226-244.
- Belsky, J., Steinberg, L. i Draper, P. (1991). Childhood experience, interpersonal development, and reproductive strategy: An evolutionary theory of socialization. *Child Development*, 62, 647-670.
- Berk, L. E. (2015). *Dječja razvojna psihologija*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Bianchi, S. M. (2000). Maternal employment and time with children: Dramatic change or surprising continuity?. *Demography*, 37(4), 401-414.

- Bowlby, J. (1969). *Attachment and loss: Vol 1. Attachment*. New York: Basic Books.
- Bowlby, J. (1973). Attachment and loss: Volume II: Separation, anxiety and anger. In *Attachment and Loss: Volume II: Separation, Anxiety and Anger* (pp. 1-429). London: The Hogarth press and the institute of psycho - analysis.
- Bowlby, J. (1982). Attachment and loss: retrospect and prospect. *American journal of Orthopsychiatry*, 52(4), 664.
- Bryson, J. B. (1977). Situational determinants of the expression of jealousy. Paper presented at the annual meeting of the American Psychological Association, San Francisco, CA.
- Burns, A., i Dunlop, R. (2003). Parent and child similarities in divorcing and non-divorcing families: A ten year study. *Journal of Divorce & Remarriage*, 39(1-2), 45-63.
- Buss, D. M. (1988). From vigilance to violence: Tactics of mate retention in American undergraduates. *Ethology and Sociobiology*, 9(5), 291-317.
- Buss, D. M. (2000). *The dangerous passion: Why jealousy is as necessary as love and sex*. Simon and Schuster.
- Buss, D. M. (2004). *The evolution of desire*. New York: Basic Books.
- Buss, D. M. (2006). Strategies of human mating. *Psihologijske teme*, 15(2), 239-260.
- Buss, D. M. i Shackelford, T. K. (2008). Attractive women want it all: Good genes, economic investment, parenting proclivities, and emotional commitment. *Evolutionary Psychology*, 6(1).
- Buss, D. M. (2015). *The handbook of evolutionary psychology*. John Wiley & Sons.
- Buunk, B. P. (1995). Sex, self-esteem, dependency and extradyadic sexual experience as related to jealousy responses. *Journal of Social and Personal Relationships*, 12(1), 147-153.
- Buunk, B. P. (1997). Personality, birth order and attachment styles as related to various types of jealousy. *Personality and Individual Differences*, 23(6), 997-1006.
- Buunk, A. P., Massar, K. i Dijkstra, P. (2007). A social cognitive evolutionary approach to jealousy: The automatic evaluation of one's romantic rivals. *Evolution and the social mind: Evolutionary psychology and social cognition*. 213-228.
- Cassidy, J. (2000). Adult romantic attachments: A developmental perspective on individual differences. *Review of General Psychology*, 4(2), 111-131.
- Chin, K., Atkinson, B. E., Raheb, H., Harris, E. i Vernon, P. A. (2017). The dark side of romantic jealousy. *Personality and Individual Differences*, 115, 23-29.

- Chung, J. M., Hutteman, R., van Aken, M. A. i Denissen, J. J. (2017). High, low, and in between: Self-esteem development from middle childhood to young adulthood. *Journal of Research in Personality*, 70, 122-133.
- Clay, D., Vignoles, V. L. i Dittmar, H. (2005). Body image and self-esteem among adolescent girls: Testing the influence of sociocultural factors. *Journal of research on adolescence*, 15(4), 451-477.
- Collins, W. A. (2003). More than myth: The developmental significance of romantic relationships during adolescence. *Journal of research on adolescence*, 13(1), 1-24.
- Collins, W. A., Christian, S. D. i Hennighausen, K. (2000). "The course of true love(s)y": Longitudinal correlates of occurrence and quality in adolescents' romantic relationships: In I. Seiffge-Krenke (chair), *What can the past and future tell us about adolescents' romantic relationships?* Symposium presented at the biennial conference of the Society for Research on Adolescence, Chicago.
- Chris Fraley, R. (2002). Attachment stability from infancy to adulthood: Meta-analysis and dynamic modeling of developmental mechanisms. *Personality and social psychology review*, 6(2), 123-151.
- Conar, L. (2019). *Mračna trijada, ljubomora i strategije zadržavanja partnera*. Neobjavljeni magistarski rad. Zagreb: Hrvatsko katoličko sveučilište.
- Čudina-Obradović, M. i Obradović, J. (2006). *Psihologija braka i obitelji*. Zagreb: Golden marketing-tehnička knjiga.
- De Miguel, A. i Buss, D. M. (2011). Mate retention tactics in Spain: Personality, sex differences, and relationship status. *Journal of personality*, 79(3), 563-586.
- Dietz, B. E. (1996). The relationship of aging to self-esteem: The relative effects of maturation and role accumulation. *The International Journal of Aging and Human Development*, 43(3), 249-266.
- Dillon, L. (2013). Functional aspects of jealousy across the lifespan. *Human Ethology Bulletin*, 28(2), 13-26.
- Ellis, B.J., Bates, J.E., Dodge, K.A., Fergusson, D.M., John Horwood, L. i Pettit, G.S. (2003). Does father absence place daughters at special risk for early sexual activity and teenage pregnancy? *Child Development*, 74(3), 801-821
- Ellis, B.J. i Essex, M.J. (2007). Family environments, adrenarche, and sexual maturation: A longitudinal test of a life history model. *Child Development*, 78(6), 1799-1817.
- Emmanuelle, V. (2009). Inter-relationships among attachment to mother and father, self-esteem, and career indecision. *Journal of Vocational Behavior*, 75(2), 91-99.
- Erol, R. Y. i Orth, U. (2011). Self-esteem development from age 14 to 30 years: A longitudinal study. *Journal of personality and social psychology*, 101(3), 607.

- Feiring, C. (1996). Concept of romance in 15-year-old adolescents. *Journal of Research on Adolescence*.
- Felmlee, D., Sweet, E. i Sinclair, H. C. (2012). Gender rules: Same-and cross-gender friendships norms. *Sex Roles*, 66(7-8), 518-529.
- Feeney, J. A. (1995). Adult attachment and emotional control. *Personal Relationships*, 2(2), 143-159.
- Flouri, E. i Buchanan, A. (2004) Early Father's and Mother's Involvement and Child's Later Educational Outcomes. *British Journal of Educational Psychology*, 74, 141-153.
- Fraley, R. C. i Davis, K. E. (1997). Attachment formation and transfer in young adults' close friendships and romantic relationships. *Personal relationships*, 4(2), 131-144.
- Freeman, H. i Brown, B. B. (2001). Primary attachment to parents and peers during adolescence: Differences by attachment style. *Journal of Youth and Adolescence*, 30(6), 653-674.
- Fritzsche, Y. (2000). Modernes Leben: Gewandelt, vernetzt und verkabelt. *In Jugend 2000*. 181-219.
- Furman, W. i Buhrmester, D. (1992). Age and sex differences in perceptions of networks of personal relationships. *Child development*, 63(1), 103-115.
- Gomez, R. i McLaren, S. (2007). The inter-relations of mother and father attachment, self-esteem and aggression during late adolescence. *Aggressive Behavior: Official Journal of the International Society for Research on Aggression*, 33(2), 160-169.
- Grossmann, K., Grossmann, K. E., Fremmer-Bombik, E., Kindler, H., Scheuerer-Englisch, H., i Zimmermann, P. (2002). The uniqueness of the child-father attachment relationship: Fathers' sensitive and challenging play as a pivotal variable in a 16-year longitudinal study. *Social Development*, 11(3), 307-331.
- Guerrero, L. K. (1998). Attachment-style differences in the experience and expression of romantic jealousy. *Personal Relationships*, 5(3), 273-291.
- Guerrero, L. K. i Afifi, W. A. (1998). Communicative responses to jealousy as a function of self-esteem and relationship maintenance goals: A test of Bryson's dual motivation model. *Communication Reports*, 11(2), 111-122.
- Guerrero, L. K. i Afifi, W. A. (1999). Toward a goal-oriented approach for understanding communicative responses to jealousy. *Western Journal of Communication*, 63(2), 216-248.
- Harris, A. (2008). Fathers and Daughters. *Psychoanalytic Inquiry*, 28(1), 39-59.
- Havighurst, R. J. (1948). *Developmental tasks and education*. University of Chicago Press.
- Harlow, H. F. (1958). The nature of love. *American psychologist*, 13(12), 673.

- Hazan, C. i Shaver, P. (1987). Romantic love conceptualized as an attachment process. *Journal of personality and social psychology*, 52(3), 511.
- Huntsinger, E. T. i Luecken, L. J. (2004). Attachment relationships and health behavior: The mediational role of self-esteem. *Psychology & Health*, 19(4), 515-526.
- Holden, C. J., Shackelford, T. K., Zeigler-Hill, V., Miner, E. J., Kaighobadi, F., Starratt, V. G., Jeffrey, A. J. i Buss, D. M. (2014). Husband's esteem predicts his mate retention tactics. *Evolutionary Psychology*, 12(3).
- Jacobvitz, D. (1991). Reconstruction of Family Relationships and Intimacy in Romantic Relationships.
- Jerković, V. (2005). *Privrženost i psihološka prilagodba studenata*. Neobjavljeni magistarski rad. Zagreb: Odsjek za psihologiju Filozofskog fakulteta u Zagrebu.
- Kalebić, K., Martinović, D., Milanja, I., Perica, A. i Čubela, V. (2000). Jealousy, possessiveness and preferred style of connection among Zadar's high school students. *Dani psihologije u Zadru* (12; 2000).
- Kamenov, Ž. i Jelić, M. (2003). Validacija instrumenta za mjerenje privrženosti u različitim vrstama bliskih odnosa: Modifikacija Brennanova Inventara iskustava u bliskim vezama. *Suvremena psihologija*, 6(1).
- Kapinus, C. A. (2004). The effect of parents' attitudes toward divorce on offspring's attitudes: Gender and parental divorce as mediating factors. *Journal of Family Issues*, 25(1), 112-135.
- Karakurt, G. (2012). The interplay between self-esteem, feeling of inadequacy, dependency, and romantic jealousy as a function of attachment processes among Turkish college students. *Contemporary Family Therapy*, 34(3), 334-345.
- Kardum, I., Hudek-Knežević, J. i Gračanin, A. (2006). Sociosexuality and mate retention in romantic couples. *Psihologijske teme*, 15(2), 277-296.
- Kirkpatrick, L. A. i Hazan, C. (1994). Attachment styles and close relationships: A four-year prospective study. *Personal relationships*, 1(2), 123-142.
- Knobloch, L. K., Solomon, D. H. i Cruz, M. G. (2001). The role of relationship development and attachment in the experience of romantic jealousy. *Personal Relationships*, 8(2), 205-224.
- Laible, D. J., Carlo, G. i Roesch, S. C. (2004). Pathways to self-esteem in late adolescence: The role of parent and peer attachment, empathy and social behaviours. *Journal of Adolescence*, 27, 703-716.
- Lantagne, A. i Furman, W. (2017). Romantic relationship development: The interplay between age and relationship length. *Developmental psychology*, 53(9), 1738.

- Linder, J. R., Crick, N. R. i Collins, W. A. (2002). Relational aggression and victimization in young adults' romantic relationships: Associations with perceptions of parent, peer, and romantic relationship quality. *Social Development, 11*, 69–86.
- Lucić, M. i Štulhofer, A. (2019). Usporedba efekata vršnjačkog utjecaja i vršnjačke selekcije u kontekstu stupanja adolescentica u prvi spolni odnos. *Društvena Istraživanja, 28*(2).
- McCormick, C. B. i Kennedy, J. H. (2000). Father—child separation, retrospective and current views of attachment relationship with father, and self-esteem in late adolescence. *Psychological Reports, 86*(3), 827-834.
- McElhaney, K. B., Allen, J. P., Stephenson, J. C. i Hare, A. L. (2009). Attachment and autonomy during adolescence. *Handbook of adolescent psychology: Individual bases of adolescent development*, 358–403.
- Melamed, T. (1991). Individual differences in romantic jealousy: The moderating effect of relationship characteristics. *European Journal of Social Psychology, 21*(5), 455-461.
- Mikulincer, M. i Shaver, P. R. (2007). *Attachment in adulthood: Structure, dynamics, and change*. Guilford Press. 2), 3-101.
- Milas, G. (2005). *Istraživačke metode u psihologiji i drugim društvenim znanostima*. Zagreb: Naklada Slap.
- Miljević, T. (2011). *Povezanost privrženosti roditeljima i samopoštovanja adolescenata s kvalitetom odnosa s vršnjacima*. Neobjavljeni magistarski rad. Zagreb: Fakultet hrvatskih studija.
- Murphy, T. P., Laible, D. J., Augustine, M. i Robeson, L. (2015). Attachment's links with adolescents' social emotions: The roles of negative emotionality and emotion regulation. *The Journal of genetic psychology, 176*(5), 315-329.
- Nascimento, B. S. i Little, A. C. (2019). Mate retention strategies, self-esteem, mate value and facial attractiveness disparity in Brazil and in the UK. *Journal of sex & marital therapy, 45*(6), 461-472.
- Nekić, M. (2006). *Socijalna i emocionalna usamljenost u adolescenciji: uloga osobina ličnosti, privrženosti, socijalnih zaliha i socijalnih strategija*. Neobjavljeni magistarski rad. Zagreb: Odsjek za psihologiju Filozofskog fakulteta u Zagrebu.
- Nekić, M., Uzelac, E. i Jurkin, M. (2016). Uloga samopoštovanja i vršnjačkog pritiska u objašnjenju usamljenosti adolescenata. *Acta Iadertina, 13*(1), 41-63.
- Nickerson, A. B. i Nagle, R. J. (2004). The influence of parent and peer attachments on life satisfaction in middle childhood and early adolescence. *Social Indicators Research, 66*, 35-60.
- Nielsen, L. (2001). Fathers and daughters: why a course for college students?. *College student journal, 35*(2).

- Orth, U., Robins, R. W. i Widaman, K. F. (2012). Life-span development of self-esteem and its effects on important life outcomes. *Journal of personality and social psychology*, 102(6), 1271.
- Papini, D. R. i Roggman, L. A. (1992). Adolescent perceived attachment to parents in relation to competence, depression, and anxiety: A longitudinal study. *The Journal of Early Adolescence*, 12(4), 420-440.
- Paterson, J., Pryor, J. i Field, J. (1995). Adolescent attachment to parents and friends in relation to aspects of self-esteem. *Journal of Youth and Adolescence*, 24(3), 365-376.
- Paquette, D., Coyl-Shepherd, D. D. i Newland, L. A. (2013). *Fathers and development: new areas for exploration. Early Child Development and Care*, 183(6), 735-745.
- Pavela, I., Šimić, N. i Nikolić, M. (2016). Odnos porođajne težine i nekih aspekata seksualnog ponašanja. *JADR*, 7(1), 9-18.
- Peretti, P. O. i Pudowski, B. C. (1997). Influence of jealousy on male and female college daters. *Social Behavior and Personality: an international journal*, 25(2), 155-160.
- Pfeiffer, S. M. i Wong, P. T. (1989). Multidimensional jealousy. *Journal of social and personal relationships*, 6(2), 181-196.
- Puharić, Z., Kušenić, F. i Stašević, I. (2020). Spolna aktivnost i kontracepcija među adolescentima. *Hrvatski časopis za javno zdravstvo*, 15(54), 41-50.
- Rice, K. G., FitzGerald, D. P., Whaley, T. J. i Gibbs, C. L. (1995). Cross-sectional and longitudinal examination of attachment, separation-individuation, and college student adjustment. *Journal of Counseling & Development*, 73(4), 463-474.
- Roberts, R. E. i Bengtson, V. L. (1993). Relationships with parents, self-esteem, and psychological well-being in young adulthood. *Social psychology quarterly*, 263-277.
- Rosenberg, M. (2015). *Society and the adolescent self-image*. Princeton University Press.
- Ross, J. i Fuertes, J. (2010). Parental attachment, interparental conflict, and young adults' emotional adjustment. *The Counseling Psychologist*, 38(8), 1050-1077.
- Salovey, P. i Rodin, J. (1991). Provoking jealousy and envy: Domain relevance and self-esteem threat. *Journal of Social and Clinical Psychology*, 10(4), 395-413.
- Secunda, V. (1992). *Women and their fathers: The sexual and romantic impact of the first man in your life*. New York: Bantam Doubleday Dell Publishing Group.
- Seiffge-Krenke, I. i Gelhaar, T. (2008). Does successful attainment of developmental tasks lead to happiness and success in later developmental tasks? A test of Havighurst's (1948) theses. *Journal of adolescence*, 31(1), 33-52.
- Seltermann, D. F. i Maier, M. A. (2013). Secure attachment and material reward both attenuate romantic jealousy. *Motivation and Emotion*, 37(4), 765-775.

- Sharpsteen, D. J. (1995). The effects of relationship and self-esteem threats on the likelihood of romantic jealousy. *Journal of Social and Personal Relationships*, 12(1), 89-101.
- Sharpsteen, D. J. i Kirkpatrick, L. A. (1997). Romantic jealousy and adult romantic attachment. *Journal of Personalig and Social Psychology*, 72, 627440.
- Stefanović Stanojević, T. (2002). Bliske partnerske veze. *Psihologija*, 35 (1-2), 3-23.
- Tafarodi, R. W. i Swann Jr, W. B. (2001). Two-dimensional self-esteem: Theory and measurement. *Personality and individual Differences*, 31(5), 653-673.
- Thomas, J. J. i Daubman, K. A. (2001). The relationship between friendship quality and self-esteem in adolescent girls and boys. *Sex roles*, 45(1-2), 53-65.
- van Brummen-Girigori, O., Buunk, A. P., Dijkstra, P. i Girigori, A. (2016). Father abandonment and jealousy: A study among women on Curacao. *Personality and Individual Differences*, 96, 181-184.
- Vasta, R., Haith, M. M. i Miller, S. A. (1998). *Dječja psihologija*. Zagreb: Naklada Slap.
- Voracek, M. (2001). Marital status as a candidate moderator variable of male–female differences in sexual jealousy: The need for representative population samples. *Psychological reports*, 88(2), 553-566.
- Voulgaridou, I. i Kokkinos, C. M. (2020). The mediating role of friendship jealousy and anxiety in the association between parental attachment and adolescents' relational aggression: A short-term longitudinal cross-lagged analysis. *Child Abuse & Neglect*, 109, 104717.
- Wagani, R. (2018). Role of Father versus Mother in self-esteem of Adolescence. *Journal of Psychosocial Research*, 13(2), 173-182.
- Wagner, J., Lüdtke, O., Jonkmann, K. i Trautwein, U. (2013). Cherish yourself: Longitudinal patterns and conditions of self-esteem change in the transition to young adulthood. *Journal of Personality and Social Psychology*, 104(1), 148.
- Wenk, D., Hardesty, C. L., Morgan, C. S., & Blair, S. L. (1994). The influence of parental involvement on the well-being of sons and daughters. *Journal of Marriage and the Family*, 229-234.
- White, G. L. (1981). A model of romantic jealousy. *Motivation and Emotion*, 5(4), 295-310.
- White, G. L. i Mullen, P. E. (1989). *Jealousy: Theory, research, and clinical strategies*. Guilford Press.
- Zeigler-Hill, V., Fulton, J. J. i McLemore, C. (2012). Discrepancies between explicit and implicit self-esteem: Implications for mate retention strategies and perceived infidelity. *The Journal of social psychology*, 152(6), 670-686.

Zia, A., Malik, A. A. i Ali, S. M. (2015). Father and daughter relationship and its impact on daughter's self-esteem and academic achievement. *Academic Journal of Interdisciplinary Studies*, 4(1), 311.